

KATHOLIEKE
UNIVERSITEIT
LEUVEN

PROVINCIE
VLAAMS • BRABANT

Groepsvorming bij jongeren

Een explorerend onderzoek bij 14- en 15-jarige jongeren in Vlaams-Brabant

Onderzoek in opdracht van de provincie Vlaams-Brabant

EINDRAPPORT

Promotor
Onderzoekster

Prof. Dr. Luc Dekeyser (K.U.Leuven, Centrum Sociale Pedagogiek)
Veronique Verbert (K.U.Leuven, Centrum Sociale Pedagogiek)

Stuurgroep

Daniel Van Dael (directeur Cultuur & Onderwijs, Vl.-Brabant)
Oswald Debelder (diensthoofd jeugd, Vl.-Brabant)
Geoffrey Heyrbaut (Vlaamse Dienst Speelpleinwerk)
Koen Trappeniers (Jongerenpastoraal Vl.-Brabant & Mechelen)

Voorwoord

In het najaar van 2000 schreef het provinciebestuur van Vlaams-Brabant een onderzoeksopdracht uit over groepsvorming bij jongeren.

Het lijkt misschien ongewoon dat de provinciale overheid een wetenschappelijk onderzoek laat doen rond één of ander aspect van het jeugdbeleid. Toch vind ik een wetenschappelijke onderbouw noodzakelijk om op een goede manier vanuit de overheid een beleid te kunnen voeren. Anderzijds sluit dit concreet onderzoeksitem sterk aan bij een door de sector ervaren vraag. Immers, het thema werd geformuleerd en uitgewerkt in de schoot van de provinciale jeugdraad.

In nauw overleg met de provinciale jeugdraad werd er lang gewerkt aan het bestek en aan de selectie van de kandidaten voor de uitvoering ervan.

Het was het Centrum Sociale Pedagogiek van de Katholieke Universiteit Leuven die de opdracht kreeg het onderzoek uit te voeren. Onder leiding van professor Luc Dekeyser ging Veronique Verbert aan de slag van januari tot juni 2002.

Als opdrachtgever kozen wij bewust voor de methode van het vindplaatsonderzoek. We vonden dat dit een uitdrukkelijke meerwaarde gaf aan het onderzoeksproces, omdat er actief jongeren, jeugdorganisaties en jeugdraden werden bij betrokken.

Er werd eveneens een stuurgroep samengesteld, die het onderzoek begeleidde. Vanuit de provinciale jeugdraad begeleidden Koen Trappeniers (jongerenpastoraal Vlaams-Brabant & Mechelen) en Geoffrey Heyrbaut (Vlaamse Dienst Speelpleinwerk) actief mee. Maar ook het dagelijks bestuur van de provinciale jeugdraad zorgde voor reflectie en input. Daniel Van Dael (directeur cultuur & onderwijs) en Oswald Debelder (diensthoofd jeugd) droegen hun steentje bij vanuit de provinciale administratie.

Ik wil hierbij iedereen, en speciaal de onderzoekers en zeker alle geïnterviewde jongeren, uitdrukkelijk bedanken voor hun bijdrage aan dit onderzoek.

En dat dit rapport moge bijdragen tot een optimaal jeugdbeleid in, maar misschien ook buiten, de provincie Vlaams-Brabant.

Jean-Pol Olbrechts,
gedeputeerde voor jeugd

Inhoudstafel

VOORWOORD	2
INHOUDSTAFEL	3
HOOFDSTUK 1: THEORETISCHE ACHTERGRONDEN	5
I. Inleiding	5
II. Het ontstaan van een categorie 'jeugd'	5
III. Jongeren vandaag	7
IV. Jongeren en vrije tijd	9
V. Jeugd en vrienden: jongerengroepen	12
VI. Besluit	14
HOOFDSTUK 2: ONDERZOEKSMETHODOLOGIE	15
I. Probleemstelling	15
II. Doelstelling	15
III. De vijf gemeenten	15
IV. Waarom 14- en 15-jarige jongeren?	17
V. De onderzoeksvragen	17
VI. Complementaire onderzoeksmethoden: vindplaatsonderzoek en literatuurstudie	18
1. Vindplaatsonderzoek	18
2. Literatuurstudie	23
VII. Beperkingen van het onderzoek	23
HOOFDSTUK 3: RESULTATEN UIT HET VINDPLAATSONDERZOEK	25
I. Inleiding	25
II. Overzicht van de bezochte groepen per gemeente	25
III. Statistische verbanden en resultaten	26
1. Beschrijving van de steekproef	26
2. Belangrijkste vrijetijdsactiviteiten	28

3. De top 5 van vrijetijdsactiviteiten bij jongeren	30
4. Resultaten met grote geslachtsverschillen	32
5. Resultaten met verschillen naar onderwijstype	35
6. Andere verbanden?	36
IV. Beschrijvende onderzoeksresultaten (groepsverslagen)	37
1. Indeling en eigenschappen van de jongerengroepen	37
2. Leeftijd en groepsvorming	39
3. Groepsvorming en de nieuwe communicatietechnologie	41
V. Besluit	42
HOOFDSTUK 4: CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN	43
I. Inleiding	43
II. Conclusies	43
1. De jongere als consument?	43
2. Internet: eerder conserveringsmiddel dan bindmiddel	44
3. Identiteit en de zoektocht ernaar: dominante component in groepsvorming	45
4. Dé jongens en dé meisjes	46
5. Jongeren uit het ASO, TSO en BSO	48
6. Rondhangen, skaten en uitgaan: geen zinloos tijdverdrijf!	51
III. Aanbevelingen	52
REFERENTIES	FOUT! BLADWIJZER NIET GEDEFINIEERD.
LINKS	55
COLOFON	FOUT! BLADWIJZER NIET GEDEFINIEERD.

Hoofdstuk 1: Theoretische achtergronden

I. Inleiding

In dit hoofdstuk schetsen we de theoretische achtergronden die noodzakelijk zijn bij de aanvang van een onderzoek over 'Groepsvorming bij jongeren'. We starten met het ontstaan van een categorie 'jeugd'. Het is immers zo dat jeugd niet altijd als een geëigende biografische fase gezien werd. Vervolgens bespreken we kort hoe het leven van jongeren er vandaag uit ziet en met welke moeilijkheden zij te kampen hebben, niet het minst tijdens het ontwikkelen van een eigen identiteit. In een volgende paragraaf gaan we dieper in op het terrein van de vrije tijd, hét terrein bij uitstek om te kunnen experimenteren met sociale rollen en vaardigheden en vorm te kunnen geven aan die eigen identiteit. Ook de belangrijkste ontwikkelingen die zich in de vrije tijd van jongeren hebben voorgedaan worden kort weergegeven. Tot slot beschrijven we de functie van vrienden en jongerengroepen, waarmee vooral in die vrije tijd wordt opgetrokken. Hierbij wordt zowel aan de positieve als aan de negatieve effecten van vrienden aandacht geschonken

II. Het ontstaan van een categorie 'jeugd'

Bij de aanvang van een onderzoek naar jongeren en hun groepsvorming is het van belang kort stil te staan bij deze categorie. Wat is er zo typisch aan jongeren en wat typeert vandaag de jeugdfase waarin zij zich bevinden?

Het kenmerkende van jong-zijn en de functies die men toekent aan deze aparte fase zijn immers niet stabiel. Het is pas omstreeks de eeuwwisseling dat de maatschappelijk georganiseerde overgang van kindertijd naar volwassenheid in toenemende mate pedagogisch georganiseerd werd (Hazekamp, 1987). Voorbeelden van deze vermaatschappelijking van de opvoeding zijn de leerplicht (en de graduele uitbreiding ervan), kindbescherming (onder andere door het verbod op kinderarbeid), jeugdorganisaties en jeugdzorg. Van jongeren werd toen verwacht dat zij zich in speciaal voor hen gecreëerde jeugdruimten invoegden teneinde voorbereid te worden

op een plaats als volwassene, die hen volgens rang en stand in het maatschappelijk leven toekwam.

Zo werd voor bijna alle jongeren de adolescentie een zelfstandige periode in het leven. Veel jongeren gaan vandaag de dag langer naar school en begeven zich pas veel later op de arbeidsmarkt. In heel wat literatuur wordt gesproken van 'de institutionalisering van de jeugdfase'. De jeugdfase wordt met andere woorden gezien als een autonome fase tussen de kinderjaren en de volwassenheid. (Goedseels, e.a., 2000).

Deze autonome fase wordt niet meer hoofdzakelijk gekenmerkt als een overgang naar de volwassenheid. Veeleer is de jeugdperiode gedurende de laatste decennia meer en meer geëvolueerd tot een geëigende biografische fase. Het kenmerkende van de jeugdperiode ligt volgens Bouverne-De Bie hierbij niet langer in de leeftijd en de niet-gerealiseerde volwassenheid, maar in het streven om een volwaardige beroepskwalificatie en een volwaardige baan te verwerven. Jongeren worden door deze ontwikkeling vooral beschouwd als lerende en zich oriënterende burgers. (Bouverne-De Bie, In: Allegaert e.a., 1996). Ook Dieleman schetst deze evolutie aan de hand van de begrippen standaardbiografie en toegenomen keuzevrijheid:

“Van oudsher ziet men de jeugdfase als de levensfase waarin de jongere een identiteit moet verwerven die hem of haar een hechte basis verschaft voor de verdere levensloop. Aan het einde van de jeugdperiode moeten jongeren verantwoordelijkheden durven aangaan jegens beroep en partner. Althans dat is het klassieke beeld dat zijn meeste zeggingskracht verwierf in de direct naoorlogse jaren van wederopbouw en een groeiende bestaanszekerheid. De jeugdfase bestond voor velen toen nog uit een korte periode waarin binnen enkele jaren belangrijke beslissingen moesten worden genomen inzake beroep en partner. Maar de keuzemogelijkheden lagen betrekkelijk vast en hingen sterk af van het gezin en de buurt waarin men werd geboren. De mogelijkheden waren beperkter naarmate vader en moeder lager op de maatschappelijke ladder stonden. Elk kwam naar eigen stand, geloof en sekse terecht in een standaardbiografie. Het levenstraject had een redelijk voorspelbaar verloop.

Vanaf de jaren zeventig hebben steeds meer levensomstandigheden zich gewijzigd. De jeugdperiode is door langere deelname aan het onderwijs aanzienlijk verlengd. De welvaart heeft van jongeren belangrijke consumenten gemaakt bij een grotere variatie aan artikelen. Waar het de eigen levensloop betreft, is de keuzevrijheid toegenomen. De omgang tussen de generaties is losser en informeler geworden. Jongeren zijn mondiger

geworden en in het gezin hebben ze meer te zeggen dan vroeger. Er is meer gelijkheid gekomen tussen meisjes en jongens inzake het onderwijs en de vrije tijd.”

(Dieleman, 1999, p. 11)

III. Jongeren vandaag

Dit soort algemene maatschappelijke ontwikkelingen hebben er toe bijgedragen dat jongeren vandaag in een ander schuitje zitten dan hun leeftijdsgenoten van pakweg dertig jaar geleden. Enerzijds is er sprake van meer keuzevrijheid, anderzijds worden zij geconfronteerd met nieuwe paradoxen. Zo wijst Bouverne – De Bie op het contrast tussen de sociaal-culturele zelfstandigheid en de sociaal-economische afhankelijkheid van jongeren:

“Jongeren kunnen vandaag aanspraak maken op een toenemende sociaal-culturele zelfstandigheid. Het gedrag van jongeren wordt steeds minder door gebods- en verbodsbepalingen afgedwongen. Er wordt vaker rekening gehouden met de mening van jongeren en er is een grotere geneigdheid hen als mondige partij tegemoet te treden. (...) Op sociaal-economisch vlak blijven jongeren langer dan vroeger afhankelijk, op de eerste plaats van hun ouders. Dit hangt samen met hun langer durende scholing en met de veranderende relatie van jongeren tot de arbeidsmarkt. (...) Een algemene trend is een verlate intrede tot de arbeidsmarkt en een grotere nadruk op het opleidingskarakter van de jongerentewerking, bijvoorbeeld via stagecontracten. De tegenstrijdigheid tussen sociaal-culturele zelfstandigheid en sociaal-economische afhankelijkheid is een symptoom van de veranderende alledaagsheid van de jeugdperiode.” (Bouverne-De Bie, 1996, p.82)

De vermaatschappelijking van de opvoeding, de institutionalisering van de jeugdfase, de langdurige economische afhankelijkheid van de ouders, de toegenomen keuzevrijheid en mondigheid, ... al deze ontwikkelingen hebben onder meer tot gevolg dat jongeren nu veel vaker dan voorheen met leeftijdsgenoten optrekken. Zowel op school als in de vrije tijd brengen jongeren samen met vrienden en leeftijdsgenoten veel tijd door. Het is dan ook niet verwonderlijk dat leeftijdsgenoten vandaag de dag een belangrijke rol spelen in de opvoeding en identiteitsontwikkeling van jongeren. Deze invloeden van de peer-group kunnen belangrijke gevolgen hebben voor de verdere persoonlijkheidsvorming. Het is immers net in de adolescentiefase dat de identiteitsontwikkeling van een

volwassene-in-wording aanvangt. Hoe dit verloopt en hoe belangrijk dit proces in deze leeftijdsfase wel is, wordt (aan de hand van verschillende theorieën uit de ontwikkelingspsychologie) beschreven in het boek 'Jongeren in Vlaanderen' van De Witte e.a.:

“De adolescentieperiode is een periode van verandering. De jongere ondergaat lichamelijke veranderingen en ook veranderingen op sociaal vlak. De jongere begint er stilaan volwassener uit te zien en de omgeving verwacht dan ook dat de jongere zich volwassener of zelfstandiger gaat gedragen. Deze ontwikkelingen op lichamelijk en sociaal vlak beïnvloeden het beeld dat de jongere van zichzelf en van zijn leven had. De adolescenten beginnen zich vragen te stellen over hun eigen persoon, over hun relaties met anderen, hun plaats in de samenleving en de toekomst, kortom over hun identiteit. De jongeren moeten dus hun eigen identiteit herzien en verder ontwikkelen. Ze gaan ook het beeld dat ze van zichzelf hebben (her)evalueren. Dit uit zich in een hogere of lagere zelfwaardering.

Een van de belangrijkste ontwikkelingstaken van een adolescent is het ontwikkelen van een eigen identiteit. Een eigen identiteit is het gevoel van consistentie en continuïteit in tijd en ruimte en de perceptie dat ook anderen die consistentie en continuïteit erkennen. Identiteit staat voor een omschreven en stabiele zelfdefinitie met een duidelijk toekomstperspectief en een bepaalde levensstijl. Individuen die weten wat ze zijn, wat ze geloven, wat ze willen en zicht hebben op hun eigenwaarde, zullen beter functioneren dan individuen zonder een klare en stabiele identiteit. De adolescentie is de periode waarin de jongere zelfstandig moet worden en moet uitgroeien tot een kritische zelfbewuste volwassene. De adolescent verandert op lichamelijk en seksueel vlak, maar ook op vlak van houdingen en rollen. Het is een complex proces dat aan het einde van de adolescentie moet uitmonden in het durven aangaan van maatschappelijke en relationele verplichtingen. De adolescent is hier echter pas klaar voor als hij na alle exploraties en experimenten er in geslaagd is een stabiele identiteit op te bouwen. De eigenlijke identiteit van de jongere wordt tijdens de adolescentiefase gevormd.” (De Witte, e.a., 2000, p. 35 - 36)

Verder in dit boek beschrijft Goedseels op welke manier vrienden en leeftijdsgenoten kunnen bijdragen tot dit proces van identiteitsontwikkeling:

“Tegenwoordig heerst er consensus over het feit dat leeftijdsgenoten een positieve functie kunnen vervullen in de ontwikkeling van jongeren. Lange tijd werd mede onder invloed van ideeën over de generatiekloof en het generatieconflict de nadruk gelegd op

de slechte invloed van vrienden en het deviante gedrag dat jongeren onder invloed van leeftijdsgenoten zouden stellen. Echter, meer en meer komt men tot het besef dat vrienden een belangrijke rol kunnen spelen in de persoonlijkheidsvorming en de socialisering van jongeren. (...). Samen met vrienden leren jongeren bepaalde cognitieve en sociale vaardigheden ontwikkelen. Ze leren onder meer communiceren, omgaan met personen van de andere sekse, emoties uiten en beheersen. Ze oefenen met sociale rollen zonder dat er per se langdurige verplichtingen aan verbonden zijn. Ze ontdekken bepaalde waarden en normen en trachten uit te zoeken door welke zij hun gedrag willen laten leiden. Ook bij hun zoektocht naar zichzelf hebben jongeren hun vrienden nodig. Ze steunen elkaar, ze spiegelen zich aan elkaar en imiteren elkaars gedrag. Van hun vrienden proberen jongeren reacties te verkrijgen op onder meer hun uiterlijk, hun gedrag en hun opvattingen. Ze proberen te ontdekken welke eigenschappen van zichzelf geliefd zijn en welke hun sterke en zwakke kanten zijn.” (Goedseels, e.a., 2000)

IV. Jongeren en vrije tijd

Jongeren vandaag hebben dus niet meer dezelfde houvast om hun identiteit te bepalen als vroeger, namelijk via de maatschappelijke positie en de overtuigingen van hun ouders. Ze maken daarentegen een lang proces van identiteitsontwikkeling door op basis van invloeden van leeftijdsgenoten en de steun van vrienden. Verschillende auteurs wijzen er op dat het uitgelezen opvoedingsmilieu voor deze processen de vrije tijd is (het zogenaamde ‘derde opvoedingsmilieu’, na ouders en school).

“Jongeren gebruiken het terrein van de vrije tijd om langzaam maar zeker vorm te geven aan hun eigen identiteit. In hun beleving is dat een proces waarvan ze zelf de regisseur zijn. In werkelijkheid handelen ze echter allerminst op eigen houtje, maar zijn ze in het opbouw van hun eigen identiteit sterk afhankelijk van de smaakpreferenties in hun vriendenkring (peer group), de dominante trends op school of in jeugdcultuurland en het materiaal dat de commercie aandraagt.

Juist in de sfeer van de vrije tijd zoeken jongeren voortdurend een eigen weg tussen de twee polen van zelfsturing, tussen authenticiteit en conformisme, tussen het ik en de anderen, tussen de eigen individualiteit en de eisen vanuit de omgeving. Om die reden is participatie in jeugdland, de losse sfeer van vrije tijd en onder elkaar zijn, voor

jongeren een belangrijk oefenterrein om zich de competenties tot zelfsturing eigen te maken.” (Dieleman, e.a., 1999, p. 45)

“De verzelfstandiging van de jeugdfase komt het sterkst tot uiting in het domein van de vrije tijd. Vrije tijd biedt jongeren de tijd om vrijblijvend met lotgenoten te kunnen omgaan en te experimenteren met sociale rollen en vaardigheden.” (Goedseels, e.a., 2000, p. 152)

“De vrije tijd wordt gezien als hét terrein bij uitstek waarop jongeren zelfstandigheid kunnen verwerven. In de vrije tijd worden jongeren- niet in het minst vanuit commerciële settings- op zelfstandigheid aangesproken.” (Bouverne - De Bie, p. 88)

Uit deze citaten blijkt zowel het belang van leeftijdsgenoten in de vrije tijd als de toegenomen commercialisering van vrije tijd. Dat dit niet altijd zo geweest is, wordt heel duidelijk weergegeven in een historisch overzicht van vrije tijd door Goedseels e.a. die zich hiervoor baseren op Bernard.

“In de loop van de twintigste eeuw hebben jongeren door allerlei maatschappelijke ontwikkelingen als het verbod op de kinderarbeid en de uitbreiding van de leerplicht steeds meer vrije tijd ter beschikking gekregen. De pedagogiek maakte zich al snel zorgen over deze toegenomen vrije tijd en trachtte door middel van de georganiseerde jeugdbeweging en de clubhuiswerking deze toegenomen vrije tijd een pedagogische invulling te geven.

Na WO II kregen jongeren onder meer door de vrije zaterdag en de langere vakanties nog meer tijd voor zichzelf die zij buiten het bevoogdend toezicht van volwassenen konden besteden. Zowel professionele opvoeders als ouders gunden jongeren steeds meer de vrijheid om die tijd op een eigen manier in te vullen. Het belangrijkste opvoedingsdoel hierbij was om jongeren zelfstandig te laten worden, hetgeen juist in de vrije tijd zonder veel maatschappelijke risico's kon worden geoefend. Doordat jongeren hun vrije tijd steeds meer doorbrachten in het exclusieve gezelschap van leeftijdsgenoten, konden zij die tijd meer naar eigen goeddunken invullen. Hun referentiepunt hierbij was vooral de groeiende markt van het commerciële vermaak. Die markt werd steeds meer veroverd door een aparte jeugdindustrie, vooral gericht op sport en het uitgaansleven en geconcentreerd rond mode en muziek. Volwassenen trokken zich meer en meer terug uit die eigen wereld van de jeugd en beperkten zich tot het

regelen van de randvoorwaarden. Uit het voorgaande blijkt zeer duidelijk dat de vrije tijd van jongeren na WO II ingrijpende veranderingen heeft ondergaan: van de collectieve bevoogding door de jeugdbeweging naar het individuele gebruik van commerciële voorzieningen. Hierna worden, bij wijze van samenvatting, de belangrijkste ontwikkelingen die zich in de vrije tijd van jongeren hebben voorgedaan kort weergegeven:

- autonomisering: de vrijetijdsbesteding van jongeren is een wereld op zichzelf geworden waar volwassenen weinig directe bemoeienis mee hebben;
- van lokale klasse naar bovenlokale stijl: de vrijetijdsoriëntatie wordt steeds meer losgemaakt van het gezin en de buurt. Vroeger zochten mensen hun vertier vlakbij in het café op de hoek of in de sportvereniging van de buurt. Tegenwoordig zijn jongeren veel mobieler geworden;
- commercialisering: de belangrijkste vrijetijdsbezigheden van de doorsnee-jongeren (buitenshuis) zijn sporten, winkelen en uitgaan. Jongeren zien elkaar vooral op het sportveld, in de sportkantine, op café of in de disco;
- differentiatie: de diversiteit in het vrijetijdsaanbod is steeds verder toegenomen. Jongeren beschikken over enorm veel keuzemogelijkheden om hun vrije tijd door te brengen. Bral (1999) spreekt in dit verband ook van flexibiliteit. Er doen zich heel wat wisselende vrijetijdspatronen voor;
- individualisering: vroeger werd vertier voornamelijk gevonden in groepsverband met de zekerheid van vaste rituelen en dezelfde patronen. Vermaak was een collectieve aangelegenheid. De consument wordt uitgenodigd te consumeren naar eigen smaak. Dit vergt een hoge mate van creativiteit. Er worden hoge eisen aan invulling en aanpak gesteld;
- Van openbaar naar privé: individualisering uit zich ook op een andere manier. Veel van het vermaak kon vroeger worden ondergaan door naar een openbare aangelegenheid te gaan waar dat vermaak werd geregeld. Nu wordt veel van dat vermaak individueel of in kleine kring thuis beleefd.

Al deze tendensen laten duidelijk zien dat bij de vrijetijdsbesteding van jongeren het georganiseerde groepsvermaak aan betekenis verloren heeft. Meer en meer zien we de kleine informele groep van vrienden met wie samen wordt gesport of uitgegaan.” (Goedseels, e.a., p. 152 – 153)

In de volgende paragraaf gaan we dan ook dieper in op de betekenis van vrienden en de beleving van vriendengroepen voor jongeren. Is het inderdaad zo dat de kleine informele groep van vrienden primeert op meer georganiseerde groepsvorming?

V. Jeugd en vrienden: jongerengroepen

Over het belang van vrienden in de jeugdfase staan jeugdonderzoekers, zoals Elchardus en Bouverne – De Bie, duidelijk op dezelfde lijn. Vriendschap(pen) zijn ongeveer de belangrijkste geluksfactor voor elke jongere (Vanhoute, N., 200?).

“Vrienden zijn uiterst belangrijk voor jongeren. In vriendschapsrelaties bouwen jongeren een eigen wereld op, los van de volwassenen. In de kinderfase is iedereen afhankelijk van zijn of haar ouders, maar in de peer group (een groep van vooral leeftijdsgenoten waaraan jongeren zich spiegelen) leren jongeren zelfstandig beslissingen te nemen en zich te oriënteren in de ruimere maatschappij. Jongeren maken zich zo emotioneel onafhankelijk van hun ouders. Ze steunen op elkaar om concrete problemen te bespreken (huiswerk, verliefdheid, verveling, ...). Jeugdorganisaties werken al jaren op het thema van kameraadschap en het smeden van vriendschapsrelaties onder hun leden.” (Elchardus, 1999, p. 57)

“De groep van leeftijdsgenoten krijgt een steeds groter belang in de leefwereld van jongeren. Bij leeftijdsgenoten kan men zichzelf zijn, los van directe controle door volwassenen. Vrienden en vriendinnen nemen een belangrijke plaats in. Het zijn andere jongeren, dit wil zeggen leeftijdsgenoten op wie men kan vertrouwen, met wie men kan praten over alledaagse en meer intieme zaken, van wie men steun verwacht. Het merendeel van de jongens en de meisjes kan op dergelijke vriendschappen beroep doen.” (Bouverne – De Bie, p.90)

Over hoe jongeren dan tot die vriendschappen komen en welke leeftijdsgenoten de uitverkoren vrienden worden, schrijft Goedseels het volgende:

“Bij de keuze van hun vrienden zouden jongeren zich voornamelijk laten leiden door gemeenschappelijke interesses en opvattingen. Vrienden voelen zich tot elkaar aangetrokken omdat ze elkaar aanvullen wat hun behoefte en persoonlijkheid betreft. Met betrekking tot vriendschap wordt dan ook wel eens gesproken van ‘soort zoekt

soort'. Vriendschappen zouden met andere woorden sociaal en etnisch homogeen zijn. Er zou een sterke overeenkomst zijn in klasse, leeftijd, sekse, levensbeschouwing en hobby's." (Goedseels, e.a., 2000, p. 150)

Hierbij valt echter wel op te merken dat niet alle vriendschappen hetzelfde zijn of dezelfde betekenis hebben en functie vervullen. Verschillende auteurs wijzen er op dat er verschillen bestaan tussen meisjesvriendschappen en jongensvriendschappen.

"Meisjes zouden meer onder elkaar praten, terwijl jongens meer samen doen; Nieuw onderzoek wijst er echter op dat deze verschillen niet zo groot zijn als altijd werd gedacht. Ook in het belang dat wordt gehecht aan vriendschappen verschillen meisjes en jongens. (...) Jongens zijn er iets meer van overtuigd dat ze vrienden hebben voor het leven en ze beweren iets minder hun beste vriend(in) te laten vallen. Meer meisjes zijn de mening toegedaan dat ze alles kwijt kunnen bij hun vriend(inn)en. Dit sluit aan bij de vaststelling dat er onder vriendinnen vooral een praatcultuur bestaat." (Elchardus, 1999, p. 59 – 60)

Een belangrijke kanttekening hierbij is dat vriendschap niet altijd in se iets positiefs is. De volgende twee citaten verduidelijken dit. Er wordt echter wel een onderscheid gemaakt tussen een jongerengroep die naar de buitenwereld toe negatief over komt (maar daarom niet verwerpelijk is voor de betrokken jongere zelf) en de jongerengroep met vooral interne conflicten (wat wel een risico voor bepaalde groepsleden kan vormen).

"Niettemin worden vrienden soms met argwaan bekeken. Jongeren beïnvloeden elkaar en deze invloed is niet per definitie positief. Vrienden kunnen een gevaar zijn voor de zelfstandige ontwikkeling van jongeren. Autonomie mag dan wel een belangrijke waarde zijn, de vraag is of jongeren wel voldoende afstand kunnen nemen van hun vrienden in hun beslissingen. Laten ze zich niet al te gemakkelijk meesleuren door hun vrienden en raken ze zo niet op het verkeerde pad? Vooral over rondhangende jongeren die in de ogen van volwassenen niets doen, bestaat er de nodige onrust. Jongeren worden geconfronteerd met deze ongerustheid en in bepaalde situaties kunnen vrienden hen voor een verscheurende keuze plaatsen. (...) Vrienden kunnen dan ook een bron van spanningen zijn: de keuze tussen kameraadschap, een gevoel van samenhang en enerzijds en het conformeren aan de verwachtingen van een abstracte en

onpersoonlijke maatschappij anderzijds. Op die manier vormt vriendschap ook een belangrijke voorbereiding op het volwassen leven.” (Elchardus, 1999, p. 57 – 58)

“Op te merken valt dat vriendschap in bepaalde gevallen ook negatieve gevolgen kan hebben voor iemands persoonlijkheid en ontwikkeling. Vooral jongeren die in conflictrijke relaties verkeren en op een of meerder levensterreinen problemen hebben, zijn vatbaar voor de invloed van ‘verkeerde’ vrienden. Toch hoeft die invloed voor de jongeren niet per se negatief te zijn. Een delinquente groep leeftijdsgenoten kan elkaar onderling veel steun geven. Hun antisociaal gedrag vormt dan vooral een last voor de maatschappij. Gaat het echter om een groep die rijk is aan onderlinge conflicten, dan is de kans veel groter dat een jongere problemen op persoonlijk vlak ontwikkelt.” (Goedseels, e.a., 2000, p.150)

VI. Besluit

Uit dit hoofdstuk is gebleken dat jeugd niet altijd als een aparte categorie gezien werd. Door allerlei maatschappelijke ontwikkelingen zoals verlenging van de leerplicht en wetten op kindbescherming kunnen we vandaag de dag wel spreken over de institutionalisering van de jeugdfase. De laatste decennia hebben zich echter binnen deze jeugdfase ook evoluties voorgedaan waardoor de jongere niet meer terechtkomt in een voorspelbare standaardbiografie naar eigen stand, geloof en sekse, maar met toegenomen keuzevrijheid een eigen identiteit moet zoeken. Hierbij spelen het terrein van de vrije tijd en vrienden een prominente rol: de vrije tijd biedt jongeren de tijd om met lot- en leeftijdsgenoten te kunnen omgaan zonder veel bemoeienis van volwassenen en vrienden geven de nodige steun. In sommige, maar eerder zeldzame gevallen, kan een vriendengroep een bron van spanningen en problemen zijn.

Hoofdstuk 2: Onderzoeksmethodologie

I. Probleemstelling

Zoals eerder beschreven hebben zich na WO II ingrijpende veranderingen voorgedaan in de vrije tijd van jongeren: van de collectieve bevoogding door de jeugdbeweging naar het individuele gebruik van commerciële voorzieningen. Ook in sociaal-culturele verenigingen met volwassen groepen merkt men de laatste jaren een tendens van teruglopende ledenaantallen en lossere engagements van de leden. De individualisering in de maatschappij en de commercialisering van de vrije tijd neemt toe en dit lijkt het voortbestaan van georganiseerde groepen in vraag te stellen. Een onderzoek naar groepsvorming bij jongeren en wat zij er zelf van verwachten kan een nieuwe kijk werpen op het jeugdwerk en ook tips aanreiken voor de toekomst.

II. Doelstelling

Dit onderzoek is zowel beschrijvend als beleidsvoorbereidend. Enerzijds is het de bedoeling om groepsvorming bij jongeren van 14-15 jaar in enkele gemeenten in Vlaams-Brabant in kaart te brengen en het tot stand komen van deze groepen te beschrijven. Anderzijds worden er na een vindplaatsonderzoek en literatuurstudie maatregelen voorgesteld zowel naar de overheid als naar de jeugdwerksector om deze jongeren makkelijker bij hun werking te betrekken en te blijven binden.

III. De vijf gemeenten

Aangezien niet alle 14 - en 15 - jarige jongeren uit de provincie Vlaams-Brabant onderzocht konden worden (Provincie Vlaams-Brabant telt ongeveer 294.000 jongeren jonger dan 25), maakte de provinciale jeugdraad op voorhand een selectie van vijf gemeenten. Hierbij namen ze vooral twee criteria in acht: er moesten zowel stedelijke als landelijke gemeenten betrokken worden en de gemeenten moesten geografisch verspreid liggen, c.q. zowel in het arrondissement Halle-Vilvoorde als in het arrondissement Leuven.

Op deze manier kwam de provincie aan de volgende vijf gemeenten:

- 1) Tienen: stedelijke gemeente in het arrondissement Leuven
- 2) Zoutleeuw: landelijke gemeente in het arrondissement Leuven
- 3) Halle: stedelijke gemeente in het arrondissement Halle-Vilvoorde
- 4) Gooik: landelijke gemeente in het arrondissement Halle-Vilvoorde
- 5) Vilvoorde: stedelijke gemeente onder hoofdstedelijke invloed

In elk van deze gemeenten werd contact opgenomen met iemand van de jeugddienst (Tienen, Halle en Vilvoorde), de jeugdconsulent (Gooik) of de jeugdpastor (Zoutleeuw). Via deze personen kon snel het nieuwe jeugdwerkbeleidsplan (verder JWBP) voor de werkjaren 2002 tot en met 2004 verkregen worden. Op basis hiervan konden we de gemeenten vergelijken wat betreft aantal inwoners, aantal jongeren en de verhouding hiertussen, de jongerenvoorzieningen en jeugdbewegingen, ...

Hieronder volgt een eerste demografisch overzicht:

Gemeente:	VILVOORDE	HALLE	TIENEN	GOOIK	ZOUTLEEUW
Aantal inwoners in 2001	35.106	33.570	31.496	8.732	7.739
Aantal jongeren < 26 jaar	10.498	10.169	8.130	2.644	1.979
% jongeren t.o.v. totaal inw.	29,90%	30,29%	25,81%	30,29%	25,58%

Op het eerste zicht zien we dat de drie stedelijke gemeenten ongeveer evenveel inwoners tellen, maar dat Tienen in verhouding een iets lager jongerenaantal heeft (25% tegenover 30% in Vilvoorde en Halle). Het aantal inwoners in de landelijke gemeenten ligt zoals verwacht een pak lager dan in de stedelijke gemeenten (minder dan één derde). Wat de verhouding jongeren betreft sluit Gooik meer aan bij Halle en Vilvoorde en Zoutleeuw meer bij Tienen. We stellen dus vast dat er in de gemeenten uit arrondissement Leuven in verhouding tot het totale bewonersaantal de jongeren een kleiner deel uitmaken van de bevolking dan in de gemeenten uit het arrondissement Halle-Vilvoorde.

Wat betreft jongerenvoorzieningen merken we op het grote verschillen. Vilvoorde en Halle scoren zeer hoog met respectievelijk 18 en 15 jeugd- en jongerenbewegingen. In Tienen en Gooik zijn er 12 en 11 jeugd- en jongerenbewegingen actief, in Zoutleeuw slechts 3. Ook al heeft Zoutleeuw in absolute aantallen het minst aantal jongeren, toch is dit cijfer in verhouding zeer laag. Zoutleeuw beschikt nog wel, net als Halle, Vilvoorde en Tienen over een jeugdhuis. Tot slot kunnen we nog vermelden dat Vilvoorde één en Halle twee jeugdmuziekateliers rijk zijn. Jeugdmuziekateliers zijn groepen jongeren die buiten het officiële muziekonderwijs om (wegens 'te schools') ervan houden om samen muziek te spelen. Hier komen echter jongeren van ver buiten de gemeente ook op af.

IV. Waarom 14- en 15-jarige jongeren?

De provinciale jeugdraad vond jongeren van 14-15 jaar het meest geschikt om specifiek rond het thema groepsvorming te bevragen. Zoals blijkt uit verschillende vaststellingen is dit immers de leeftijd waarop verschillende soorten groepen tot stand komen. Niet alle jongeren vinden nog hun gading in het jeugdwerk. Sommigen vormen eerder spontane of informele groepen en wie weet zijn er ook jongeren die door de opkomst van de nieuwe communicatietechnologie minder behoefte hebben aan face-to-face groepen en zich eerder geïntegreerd voelen in virtuele groepen. Uit het vorige hoofdstuk bleek ook reeds dat het om een leeftijdscategorie gaat die volop haar identiteitsontwikkeling doormaakt. Zichzelf spiegelen aan leeftijdsgenoten en hierbij steun zoeken bij vrienden hoort er allemaal bij. Het is ook de leeftijd waarop het moeilijker wordt om nog zomaar met eender welke leeftijdgenoot om te gaan, zoals wel gebeurde in de kindertijd. Verschillende soorten groepen worden dus gevormd en hier heeft het jeugdwerk de laatste decennia onder te lijden gehad.

V. De onderzoeksvragen

De centrale onderzoeksvraag in dit onderzoek luidt dus als volgt:

Hoe gebeurt groepsvorming bij 14-15-jarige jongeren in Gooik, Halle, Tienen, Vilvoorde en Zoutleeuw?

De deelvragen hierbij zijn:

- Door welke factoren (verstedelijking, regio, geslacht, onderwijstype, ervaring met het jeugdwerk, ...) wordt dit proces beïnvloed?
- Hoe kunnen georganiseerde groepen jongeren blijven motiveren om zich bij hen aan te sluiten?
- Is er een verschuiving merkbaar in het groepsvormingspatroon bij jongeren in het nieuwe millennium?

VI. Complementaire onderzoeksmethoden: vindplaatsonderzoek en literatuurstudie

1. Vindplaatsonderzoek

Inleiding

Vindplaatsen, vindplaatsgericht werken en vindplaatsonderzoek zijn relatief jonge begrippen in het jeugdwerk. In de literatuur bestaat slechts hier en daar sporadisch een verwijzing naar deze manier van werken of methode van onderzoek. Oorspronkelijk komt het begrip uit het straathoekwerk. In het boek 'Straathoekwerk: een inleiding' van Wolf vinden we dan ook een eerste definitie van vindplaatsen:

"Onder de term vindplaatsen verstaat men: die locaties die door de betrokken doelgroep tijdens hun dagelijkse bezigheden gefrequenteerd worden en waar de kans groot is er leden van aan te treffen. Meestal gaat het hier om openbare gelegenheden, zoals een café, het jeugdhuis of publieke plaatsen zoals het station, het winkelcentrum, een straathoek of pleintje, enz." (Wolf, 1997, p.28-29). Ondertussen is het vindplaatsgericht werken echter niet meer een alleenrecht van het straathoekwerk. Steeds meer vind je voorbeelden van rondhangende jeugdwerkers die ingezet worden op rondhangende jongeren (Coussée, 200?). Ook al zijn de doelstellingen en methodes vrij variërend en krijgen de activiteiten verschillende benamingen (mobiel jongerenwerk, city-coaching, jongerenactivering, ...), één zaak is gemeenschappelijk: men wil jongeren 'opzoeken in hun leefwereld'.

Bij een vindplaatsonderzoek over groepsvorming bij jongeren hebben we dus 14-15-jarigen opgezocht in hun leefwereld op locaties die door hen tijdens hun dagelijkse

(vrijtijds)beziggeden in groep gefrequenteed worden. Schoolgroepen (klassen dus) behoorden niet tot de onderzoeksdoelgroep aangezien deze niet voortkomen uit de eigen leefwereld van jongeren. Het vindplaatsonderzoek situeerde zich dus in de vrije tijd.

Doelstelling

De algemene doelstelling van het vindplaatsonderzoek is het in kaart brengen (beschrijvend) van groepsvorming bij 14- en 15-jarige jongeren in Vlaams-Brabant. Concreet willen we informatie verkrijgen over:

- welke groepen jongeren vormen of tot welke groepen ze zich rekenen.
- op welke manier zij afspreken
- hoe frequent zij elkaar zien
- hoe groot de groepen zijn
- wat hun motivatie is tot het lid zijn van bepaalde groepen
- hoe ze in een groep zijn terechtgekomen
- waarom ze uit een bepaalde groep zijn gestapt
- hoe ze op termijn naar de groep kijken
- ...

Opzet

Er was een verschillende onderzoeksopzet nodig t.a.v.

- jongeren die deelnemen aan georganiseerde groepen op specifiek daarvoor voorziene locaties
- jongeren die lid zijn van spontane en/of zelf gevormde groepen/groepjes in de publieke ruimte.

1) Onderzoeksopzet voor de georganiseerde groepen

In het onderzoeksvoorstel was er bij de bevraging van deze groepen sprake van groeps gesprekken aan de hand van enkele speltechnieken. Hieronder volgt het

gehanteerde concept van een 1 uur – durend spel dat zowel bij kleine als grote groepen gebruikt kon worden.

Concept

Alle jongeren krijgen een blanco lijstje . Bovenaan schrijven ze niet hun naam, wel de naam van de jongerengroep/jeugdbeweging waarin ze zitten op het moment van de bevraging. Indien dit een jeugdbeweging is, vermelden ze ook de naam van hun tak of leeftijdsgroep. Onder deze naam schrijven ze, uit het zicht van de andere groepsleden, nog een aantal andere hobby's die ze regelmatig in andere groepen of alleen doen. Bovenaan komt de vrijetijdsbesteding waar de meeste tijd naar toe gaat, onderaan de minder intensieve hobby's. Alles wordt in drukletters en met dezelfde soort pennen geschreven. Nu heeft iedereen een soort alternatieve identi-tijds-kaart over hun vrije tijd. Enkel de namen ontbreken nog. Kan de rest van de groep de juiste namen bij de lijstjes plaatsen?

In een kleine groep (*een minimum van 6 jongeren is wel noodzakelijk, omdat het anders te makkelijk wordt*) worden de lijstjes omhoog gehangen en probeert iedereen bij elk lijstje (behalve het eigen natuurlijk) de juiste naam te schrijven. In grotere groepen (vanaf 10 personen) kan de groep in twee verdeeld worden. Elk subgroepje moet dan de namen van de andere groep raden. Ze kunnen dan binnen het subgroepje overleggen welke naam ze waar plaatsen. De groep die de meeste juiste namen heeft gevonden, is de 'groeps-winnaar'.

Nadat op alle lijstjes namen zijn gezet, verzamelt de onderzoekster de lijstjes en wordt per lijstje besproken:

- of de groep de juiste persoon geraden had
- hoe het komt dat de rest al dan niet zo goed op de hoogte was van de andere vrijetijdsactiviteiten
- wat de motivatie is om wel of niet in bepaalde groepen te zitten, via welke weg ze bij bepaalde groepen zijn terechtgekomen, ...
- ...

Zo worden alle groepsleden overlopen en tracht de onderzoekster tijdens het gesprek zo veel mogelijk informatie te verzamelen rond de uitgangsvragen (zie: doelstelling). De informatie uit de gesprekken wordt op de achterkant van de lijstjes geschreven. Ook

wordt achteraan op de lijstjes door de onderzoekster telkens het geslacht en onderwijstype genoteerd. Op deze manier blijven de gegevens per jongere bij elkaar gehouden zonder de anonimiteit te moeten opgeven.

Motivering van deze opzet

Ten eerste is het voor de onderzoekster zeer handig om meteen een geschreven overzicht in handen te hebben van de vrijetijdsbesteding van elk groepslid. Op een vrij korte tijd verschaft dit al een boel informatie. Door het groepsgesprek dat er op volgt, kunnen bepaalde activiteiten verder uitgediept worden, vooral de achterliggende motivaties, de netwerken tussen bepaalde groepsleden op andere momenten (dan tijdens de jeugdgroep), ...

Ten tweede wordt door middel van het spel zelf de interne groeps kennis verstevigd. De bestaande groep komt meer over elkaar te weten, heeft de mogelijkheid om in discussie te gaan wanneer ze het niet eens zijn tijdens het gesprek, kan zich beter inleven in wat anderen waarom doen, ...

Ten derde lijkt ons de moeilijkheidsgraad van het spel erg geschikt op dit moment van het werkjaar (gelijklopend met het schooljaar van september tot juni). De jongeren zitten nu ongeveer 6 maanden bij elkaar in de groep. Sommigen zullen elkaar reeds erg goed kennen, anderen zullen al wel vertrouwd zijn in de groep, maar minder goed gekend zijn daarbuiten, ... Voor sommige jeugdbewegingsgroepen is het spel misschien 'a piece of cake', omdat ze al jaren samen in de groep zitten, maar in dit geval kan er meer tijd gaan naar het groepsgesprek.

Concrete richtvragen tijdens het groepsgesprek

1. Hoe lang ben je al bij deze 'groep' (= jeugdbeweging, jeugdmuziekatelier, ...)? Wat heeft je toen hierheen gebracht?
2. Zou je nu, op deze leeftijd, er ook nog bijkomen? Waarom wel/niet?
3. Kom je regelmatig? Waarom wel/niet? Leuke dingen? Minder leuke dingen?
4. Gelijkaardige vragen voor de andere hobby's, ook reacties uit de rest van de groep lokken.

2) Onderzoekopzet voor de 'spontane' groepen

Voor de spontane groepen moesten we een andere werkwijze hanteren. Een spel als werkvorm zou, in tegenstelling tot de jeugdvereniging, bij losse, al dan niet rondhangende, groepjes niet gepast overkomen. Na verschillende andere werkvormen te overwegen, leek het ons het beste deze jongeren gewoon te benaderen met de vraag of ze eventjes tijd hadden voor het beantwoorden van een paar vragen in het kader van een jongerenonderzoek. Indien de reactie niet positief is, maar eerder twijfelend of afwijzend, volgt er een beetje extra uitleg over de doelgroep, jongeren van hun leeftijd, en de bedoeling. Bij verdere afwijzing zou de desbetreffende groep gerust gelaten worden. Uiteindelijk is gebleken dat zowat alle jongerengroepen meteen hun medewerking wilden verlenen en er zelden verder uitleg nodig was. De gesprekken / babbels, waarin grotendeels dezelfde vragen aan bod kwamen als bij de andere opzet (naar eventuele participatie aan het jeugdwerk, andere vrijetijdsbestedingen, gebruik van communicatietechnologie, het ontstaan en de organisatie van de groep waarin ze zich op dat moment bevinden, ...), duurden ongeveer 15 tot 30 minuten. Aan het einde liet de onderzoekster deze jongeren hetzelfde lijstje invullen, met dezelfde gegevens op de achterkant (geslacht en onderwijstype).

Verwerking van de gegevens

Aangezien de data die op deze manier bekomen werden enerzijds vergelijkbare activiteitslijsten waren en anderzijds verslagen van de groepsgesprekken, konden zowel kwantitatieve en kwalitatieve onderzoeksmethoden gebruikt worden (zogenaamde triangulatie van onderzoeksmethoden).

1) Kwantitatieve verwerking

Op basis van de individuele lijsten kon een statistische analyse gebeuren. De verschillende vrijetijdsactiviteiten die door de jongeren waren opgegeven, werden gecategoriseerd per soort (bijvoorbeeld sport, jeugdvereniging, TV en video kijken, ...). Zo kwamen we te weten waar jongeren die zich reeds in een bepaalde groep bevinden zich nog mee bezig houden. We konden via kruistabellen bijvoorbeeld ook nagaan of het eerder jongeren zijn in een jeugdvereniging of eerder jongeren op straat die ook nog

naar een sportclub gaan. Ook eventuele verschillen naar geslacht en onderwijstype konden zo achterhaald worden. Concreet hebben we alle info van de lijstjes verwerkt aan de hand van kruistabellen met behulp van het programma Sas Analyst.

2) *Kwalitatieve verwerking*

Via een inhoudsanalyse op de verslagen van de groepsgesprekken werd een zicht op de groepsprocessen bekomen. Hierdoor kunnen verklaringen geboden worden voor de gevonden significante verschillen in de kwantitatieve analyse. Ook kon op die manier een antwoord gezocht worden op de zogenaamde hoe- en waarom-vragen.

De resultaten van deze kwantitatieve en kwalitatieve verwerking worden volledig weergegeven in hoofdstuk 3 (zie verder).

2. Literatuurstudie

Naast het vindplaatsonderzoek werd er ook een literatuuronderzoek uitgevoerd. Hiervoor werd niet enkel wetenschappelijke en academische literatuur geraadpleegd, maar ook literatuur uit het werkveld en verslagen van seminaries, congressen, ... De resultaten van de literatuurstudie werden enerzijds gebruikt als theoretische achtergrond (zie hoofdstuk 1) en anderzijds als aanvulling op de resultaten van het vindplaatsonderzoek. Zo konden conclusies en aanbevelingen meer gefundeerd gesteld worden.

VII. Beperkingen van het onderzoek

In deze paragraaf willen we wijzen op de beperkingen die inherent zijn aan dit onderzoek.

Eerst en vooral was er de beperkte tijdspanne: tussen het eerste telefonisch contact en het laatste uitgeprinte woord van dit onderzoeksrapport zaten zes maanden. Binnen deze termijn moest er steeds zorgvuldig gepland worden om te kunnen voldoen aan een aantal basisvoorwaarden voor wetenschappelijk onderzoek. Zo was het noodzakelijk dat er voldoende jongerengroepen aangesproken werden om een representatief beeld te kunnen krijgen, maar ook moest er voldoende ruimte bestaan voor terugkoppeling vanuit

(gemeentelijke en provinciale) jeugdraden. De planning van het onderzoek kan teruggevonden worden in bijlage.

Verder hebben we in dit onderzoek enkel met groepen gewerkt. Dat betekent dat we enkel jongeren hebben kunnen horen die reeds op een of andere manier in een groep betrokken en geïntegreerd waren. Een volledig geïndividualiseerde jongere die de dagen vult met televisie en internet kon via deze werkwijze niet aangesproken worden. Evenmin de categorie meisjes die van jongsafaan al mee in het huishouden ingeschakeld worden en een aantal zorgfuncties moeten opnemen. Het kan dus zijn dat een bepaald type jongeren systematisch uit de boot is gevallen.

Aangezien de jongeren ook steeds in groep werden aangesproken, bestond er het gevaar dat enkel de meest mondige jongeren gehoord werden. Dit gevaar werd zo veel mogelijk opgevangen door bij elk antwoord ook de rest van de groep te betrekken ("Is iedereen het daarmee eens). Toch kunnen we niet garanderen dat bij de kwalitatieve verwerking de meningen van 'de stilleren' even hard hebben doorgewogen als die van de 'meer dominant aanwezigen in de groep'. Het is een inherent probleem aan groepsinterviews.

Rekening houdend met deze beperkingen worden in het volgende hoofdstuk de resultaten van het vindplaatsonderzoek besproken. Dit zijn echter de nog niet geïnterpreteerde resultaten. Pas in hoofdstuk 4 worden de verbanden met het literatuuronderzoek gelegd.

Hoofdstuk 3: Resultaten uit het vindplaatsonderzoek

I. Inleiding

In dit hoofdstuk willen we de resultaten uit het vindplaatsonderzoek weergeven, zonder ze te interpreteren of er conclusies aan te verbinden. Zoals in het vorige hoofdstuk beschreven werd, leverde het vindplaatsonderzoek twee soorten gegevens op: reeksen van vrijetijdsactiviteiten op de fiches die statistisch verwerkt konden worden en verslagen van groepsgesprekken die beschrijvend konden verwerkt worden. Na in de volgende paragraaf een overzicht te geven van alle bezochte groepen, bespreken we vervolgens zowel de statistische resultaten en verbanden als de beschrijvende onderzoeksresultaten.

II. Overzicht van de bezochte groepen per gemeente

Vanuit alle gemeentelijke jeugdraden kwamen positieve reacties wat betreft de bereidheid tot medewerking aan het onderzoek. Na de presentatie op de jeugdraad waren er veelvuldige contacten per mail en telefoon met allerlei jeugdverenigingen. Sommige jeugdverenigingen hadden echter tijdens de periode van het vindplaatsonderzoek (van de krokusvakantie tot het einde van de paasvakantie) niet de tijd, omdat ze net in een drukke of moeilijke periode zaten. Andere verenigingen hadden niet de te bevragen leeftijdscategorie jongeren, zoals bijvoorbeeld jeugthuizen die pas vanaf 16 jaar toegankelijk zijn. Toch zijn we er in geslaagd in elke gemeente twee tot vier jeugdverenigingen te vinden die met hun jongerengroep concreet wilden en konden meewerken.

Daarnaast werden jongeren opgezocht op hun zogenaamde vindplaatsen. De belangrijkste vindplaats was de skatebaan. In elke gemeente waar een duidelijke ruimte om te skaten bestond, en dit was in alle gemeenten behalve Zoutleeuw, werden jongeren gevonden en aangesproken. Daarnaast vonden we ze echter ook in het park, cafetaria, jeugdhuis, ... Hieronder volgt een overzicht van de bezochte groepen en het aantal jongeren dat bevroegd werd.

HALLE

VVKSM St.-Rochus: 14 meisjes
VVKSM St.-Lutgardis: 6 jongeren
Chiro Sjaloom: 8 jongeren
Skateramp (sporthal): 8 jongens
JMA 't Noteboompje: 14 jongeren
Park Halle: 13 jongeren

TIENEN

KLJ Oplinter: 9 jongeren
KSJ Tienen: 7 jongeren
SWAP-instuif: 4 jongeren
Skateramp: 11 jongeren

VILVOORDE

Gidsen Vilvoorde: 5 meisjes
Scouts Vilvoorde: 5 jongens
SWAP-werking: 11 jongeren
Skaters: 4 jongeren

ZOUTLEEUEW

Jeugdhuis Paljas: 9 jongeren
Scouts Zoutleeuw: 7 jongens
Gidsen Zoutleeuw: 7 meisjes
Cafetaria 'De Passant': 10 jongeren

GOOIK

Chiro Kester: 6 jongeren
KLJ Strijland: 7 meisjes
Skateramp: 2 jongens
Bibliotheek: 2 jongens

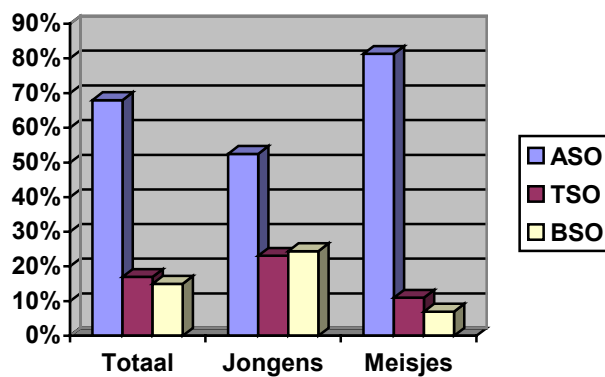
III. Statistische verbanden en resultaten

1. Beschrijving van de steekproef

In het totaal zijn via het vindplaatsonderzoek meer dan 200 jongeren bereikt, waarvan 169 de activiteitenfiches hebben ingevuld. Niet alle jongeren vulden de fiches in, omdat sommigen van hen te jong of te oud waren (jonger dan 13 jaar of ouder dan 16 jaar). Sommige jongeren hadden er ook gewoon geen zin in of vulden de fiches ongeldig in (bijvoorbeeld enkel met krachttermen). Van de 169 fiches waren er 78 van jongens (46%) en 91 van meisjes (54%).

Wat de opleidingen betreft, volgde 68% een studierichting in het ASO, 17% in het TSO en 15% in het BSO. De jongeren uit de kunsthumaniora zijn mee opgenomen bij de ASO-groep en jongeren uit het buitengewoon secundair onderwijs (BUSO) bij de BSO-groep. De reden hiervoor is dat hun aantal zo klein was, dat het geen zin had om ze als aparte statistische groepen te benaderen.

Uit de statistische analyse achteraf bleek dat bij de bereikte meisjes in verhouding veel meer ASO-scholieren terug te vinden waren, dan bij de jongens. De jongens waren dan weer oververtegenwoordigd binnen de TSO- en BSO-groep.

Grafiek 1: verdeling naar geslacht en onderwijstype van de steekproef

Dit is belangrijk om in het achterhoofd te houden bij het trekken van conclusies rond geslachtsverschillen en opleidingsverschillen. Zo lijkt het bijvoorbeeld op het eerste zicht alsof jongeren uit het ASO meer winkelen (22%) dan jongeren uit het TSO (14%) en het BSO (4%). Op drie jongens na zijn het echter allemaal meisjes geweest die op hun fiche winkelen als regelmatige vrijetijdsactiviteit hadden genoteerd. En aangezien meisjes oververtegenwoordigd zijn in de ASO-groep trekken zij het gemiddelde van deze groep sterk omhoog. Wanneer we nu echter de activiteit winkelen enkel bij meisjes bekijken en we vergelijken hier de onderwijstypes komen we een heel ander resultaat uit en blijken het vooral de meisjes uit het technisch onderwijs te zijn die het vaakst winkelen als een leuke vrijetijdsbezigheid zien (ASO: 30%, TSO: 40%, BSO: 14%).

De verdeling van jongeren over de vijf gemeenten geven we in de tabel hieronder weer:

GEMEENTE	AANTAL	PERCENTAGE
Halle	64	38%
Tienen	31	18%
Vilvoorde	25	15%
Gooik	17	10%
Zoutleeuw	32	19%

Tabel 1: verdeling van de jongeren per gemeente

In totaal kwamen dus 71% van de jongeren uit een stedelijke regio en 29% uit een landelijke regio. Hierbij toch een kanttekening: de KLJ-groep uit Oplinter wordt bij de stedelijke jongerengroep gerekend, aangezien Oplinter een deelgemeente is van Tienen. Oplinter is echter even landelijk als Gooik of Zoutleeuw. Daarnaast zaten ongeveer in elke groep jongeren die niet woonachtig waren in dezelfde gemeente van hun vereniging. Zelfs in spontane groepjes aan de skateramp bijvoorbeeld, maakten jongeren uit naburige (vaak meer landelijke) gemeenten een groot deel uit van de groep. Omwille van dit gegeven lijkt het ons minder zinvol om in de verdere bespreking van de statistische analyse nog een opdeling maken tussen de verschillende gemeenten of tussen stedelijke en landelijke gemeenten.

2. Belangrijkste vrijetijdsactiviteiten

Hieronder geven we een overzicht van de meest voorkomende vrijetijdsactiviteiten die de jongeren op de fiches invulden. Zoals eerder beschreven, werden de jongeren volledig vrij gelaten bij het invullen van wat zij hoofdzakelijk als hobby of vrijetijdsactiviteit beschouwden. De resultaten moeten dan ook in dit perspectief bekeken worden en zijn niet het resultaat van een enquête, waarin bijvoorbeeld elke activiteit voorgelegd wordt en de jongeren invullen of ze zich hier al dan niet (vaak) mee bezighouden.

Er waren in totaal 19 activiteiten (of activiteitscategorieën) die door 10 jongeren of meer als vrijetijdsbesteding aangeduid werden. In de top 5 stonden de volgende activiteiten: jeugdvereniging, sporten, internet, uitgaan en televisie/cinema. Binnen deze vijf

categorieën bestaan er echter nog grote verschillen naargelang geslacht en opleiding, maar hier gaan we verder in het hoofdstuk nog dieper op in.

In de tabel hieronder geven we een overzicht van de twintig meest voorkomende activiteitscategorieën en hun absolute frequenties.

ACTIVITEITEN	Frequentie
Jeugdvereniging: jeugdbeweging, jeugdmuziekatelier, JNM, ...	113
Sporten: atletiek, fitness, tennis, paardrijden, snowboarden, ...	112
Internet: surfen, chatten, MSN, ...	92
Uitgaan, fuiven, op café gaan, ...	74
TV kijken, film huren, cinema gaan, ...	67
Rondhangen	58
Muziek beluisteren	41
Vriendentijd: dingen doen met vrienden, amuseren, onnozel doen, ...	40
Computerspelletjes, playstation, ...	33
Skaten	31
Muziekinstrument spelen	31
Winkelen, shoppen	30
SMS-en, telefoneren, GSM	18
Jeugdhuis	18
Jeugd Open Aanbod: Speelpleinen, SWAP, Tienerwerking, ...	15
Boeken lezen, tijdschriften, krant, ...	14
Met lief dingen doen, bezighouden, weggaan met vriend(in)	10
Jobke, babysitten, afwassen, ...	10
Druggebruik	10
Creatieve hobby's: toneel, dictie, tekenschool, knutselen, ...	9

Tabel 2: belangrijkste vrijetijdsactiviteiten van jongeren

Dat de categorie jeugdvereniging op de eerste plaats staat is natuurlijk niet zo vreemd, rekening houdend met het feit dat we 94 van de 169 jongeren 'gevonden' hebben in hun jeugdbeweging (Scouts, KSJ, Chiro, KLJ) of Jeugdmuziekatelier.

We mogen er echter van uitgaan dat deze twintig activiteitscategorieën grotendeels weergeven waar jongeren zich in hun vrije tijd allemaal mee bezig houden. Eén categorie werd in dit overzicht niet opgenomen, namelijk de categorie 'Allerlei' of de

zogenaamde rest-categorie. In totaal waren er 26 jongeren die nog een activiteit ingevuld hadden die niet onder te brengen was in één van deze twintig categorieën. Het gaat om de volgende activiteiten: reizen, (jongeren)kampen, op de kamer zitten, gezelschapsspelen, gezinsuitstappen, roddelen, ... Deze activiteiten kwamen maximum op vier fiches voor en verdwenen zo in deze restcategorie.

3. De top 5 van vrijetijdsactiviteiten bij jongeren

In totaal werden op alle fiches 852 vrijetijdsactiviteiten neergepend. Meer dan de helft hiervan (458 om concreet te zijn) waren te categoriseren in één van de vijf meest voorkomende activiteitscategorieën, namelijk jeugdvereniging, sporten, internet, uitgaan en TV. Daarom gaan we in deze paragraaf kort in op elk van deze vrijetijdsbestedingen.

- De jongeren in verenigingen

In dit onderzoek zaten 53% van de jongens en 79% van de meisjes in één of meerdere jeugdverenigingen. Zoals gezegd ligt dit aantal waarschijnlijk hoger dan het normale gemiddelde, aangezien we een heel deel jongeren in hun vereniging opgezocht hebben. Van de jongeren die we niet in een vereniging gevonden hebben, maar op andere vindplaatsen, zaten er nog meer dan 20% (19 van 75) in een jeugdvereniging.

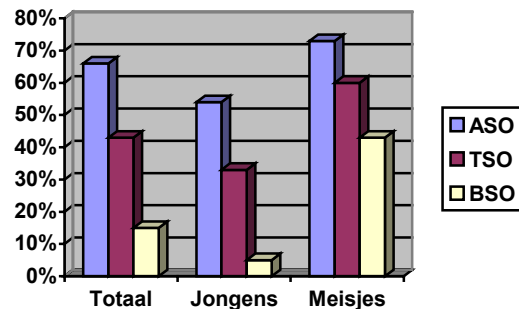
Wat hier echter wel zeer duidelijk naar voren komt, is de verschillende participatie naargelang onderwijstype: bij de jongeren uit het ASO is dit 75%, uit het TSO iets meer dan de helft (54%) en uit het BSO 46%.

- Jongeren en sport

Veel jongens en meisjes sporten en dit is toch een opvallend resultaat, aangezien geen enkele van de jongeren in zijn of haar sportclub werd opgezocht. Bij de jongens gaat het om 73%, de meisjes doen het iets minder, maar scoren toch ook nog hoog met 60%. Tussen de onderwijstypen bestonden nauwelijks verschillen.

- Jongeren en internet

Wat internetgebruik in de vrije tijd betreft, vinden we in dit onderzoek een toch wel opvallend resultaat: veel meer meisjes (69%) vermelden dit op hun fiche dan jongens (37%). Ook hier speelt natuurlijk het effect van het groot aandeel meisjes in de ASO-groep mee, maar toch is het verschil niet volledig hieraan te wijten. Het verschil tussen jongens en meisjes is immers het grootst binnen de groep BSO-jongeren. Opvallend is ook dat het internetgebruik drastisch daalt naargelang het onderwijstype de jongeren volgen (ASO > TSO > BSO). Aangezien internet toch wel een zeer relevante en recente vrijetijdsbesteding is, voegen we ook hieronder een grafiek ter verduidelijking toe.

Grafiek 2: jongeren en internet volgens geslacht en onderwijstype

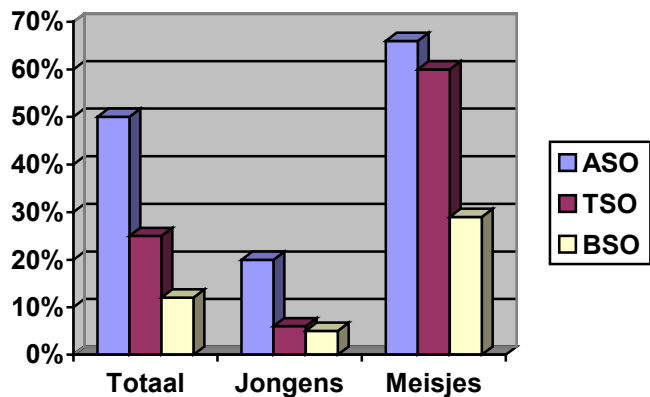
- Jongeren en uitgaan

Gemiddeld 44% van de jongeren, onafhankelijk van geslacht of onderwijstype, gaan graag uit in hun vrije tijd. Onder uitgaan wordt dan begrepen naar fuiven gaan, op café zitten, naar festivals, ... Dit is een activiteit die door iedereen als een groepsactiviteit wordt beschouwd. Het eerder lage percentage ligt aan het feit dat sommigen van de ondervraagde jongeren nog niet of niet veel mochten uitgaan van hun ouders, omdat ze nog geen 15 of 16 jaar oud zijn. We mogen dan ook met hoge waarschijnlijkheid stellen dat dit percentage nog sterk stijgt met de leeftijd.

(ter info: jongens: 45%; meisjes: 43% // ASO: 43,5%; TSO: 43%; BSO:46%)

- Jongeren en TV

Televisie kijken, films huren en naar de cinema gaan blijven bij jongeren toch goed scoren als vrijetijdsbesteding. Sommige jongeren wijzen er echter wel op dat deze, toch eerder passieve, activiteit niet per definitie iets is wat je alleen doet. Naar de cinema gaan doe je altijd met één of meerdere vrienden en één van de meisjes vertelde zelfs over een neighbourhood-video-party dat zij georganiseerd had (een hele avond en nacht met een hele groep huurvideo's kijken). Er is echter een groot verschil tussen het aantal jongens (13%) en het aantal meisjes (63%) die dit soort activiteiten vermeldden. Ook tussen de onderwijstypen is dit verschil groot.

Grafiek 3: jongeren en TV volgens geslacht en onderwijstype

4. Resultaten met grote geslachtsverschillen

Hier bespreken we enkel de vrijetijdsactiviteiten die veelvuldig voorkwamen bij ofwel meisjes, ofwel jongens, en die we nog niet eerder bekeken hebben. We vergelijken de jongens-top-7 met de meisjes-top-7 en gaan dieper in op de activiteiten die vetgedrukt staan.

DE JONGENS-TOP-7

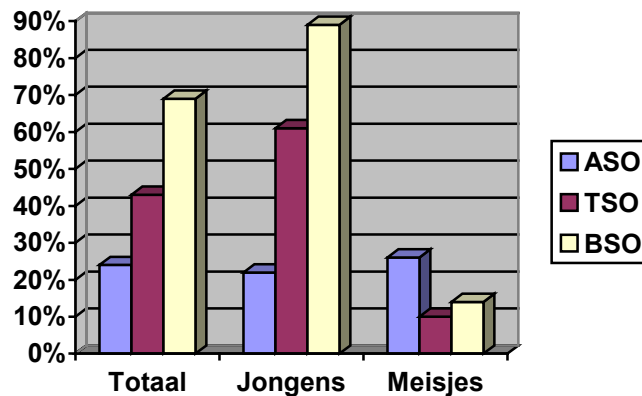
- 1) Sporten (73%)
- 2) Jeugdvereniging (52,5%)
- 3) **Rondhangen** (47,5%)
- 4) Uitgaan (45%)
- 5) **Games (PC, playstation)** (38,5%)
- 6) Internet (37%)
- 7) **Skaten** (36%)

DE MEISJES-TOP-7

- 1) Jeugdvereniging (79%)
- 2) Internet (69%)
- 3) TV en cinema (63%)
- 4) Sport (60%)
- 5) Uitgaan (43%)
- 6) **Vrienden** (36%)
- 7) **Muziek luisteren** (30%) en **Winkelen** (30%)

- Jongens en rondhangen

Het zijn vooral de jongens die veel en graag rondhangen. Deze derde plaats moet echter wel gerelativeerd worden in het kader waarin het onderzoek is uitgevoerd. Ofwel werden jongeren in hun jeugdvereniging gevonden, ofwel werden ze op hun 'vindplaatsen' aangesproken, alwaar ze dus vooral ... rondhangen. Maar het bij elkaar tijd doorbrengen in een publieke ruimte blijft toch zeker voor jongens een belangrijke aangelegenheid. We zien ook dat deze vrijetijdsbesteding aan belang wint, naarmate men meer beroepsmatige studierichtingen volgt. Dit geldt echter alleen maar bij de jongens. Bij de meisjes (23%) is het moeilijk om hieromtrent conclusies te trekken, aangezien de aantallen zo klein waren.

Grafiek 4: jongeren en rondhangen volgens geslacht en onderwijstype

- Jongens en computerspelletjes

Computerspelletjes spelen en dit als een belangrijke vrijetijdsbesteding zien, is bijna volledig een zaak van jongens (38%). Bij de meisjes wordt dit slechts drie keer vermeld. Zoals bij televisie en internet, zien we hier een dalend aandeel jongens van ASO (44%) over TSO (39%) naar BSO (26%).

- Jongens en skaten

Ook skaten is een typische jongensactiviteit (36%). Slechts 3% van de meisjes vermeldde spontaan skaten als vrije tijd en dan gaat het nog meestal om inline-skaten. Bij de jongens situeren de percentages per opleiding zich tussen de 32% (ASO) en 44% (TSO). De BSO-jongens zitten daar ergens tussenin. Skaten is dus niet op dezelfde manier als rondhangen gebonden aan opleiding. Aangezien er maar drie meisjes skaten in hun vrije tijd, kunnen we hier verder geen conclusies aan verbinden.

- Meisjes en vrienden

In deze categorie hebben we antwoorden samengebracht die niet echt wezen op een duidelijke activiteit, maar het pure samenzijn met vrienden benadrukten: dingen doen met vrienden, samen onnozel doen, ... Opvallend is dat dit een duidelijke aparte activiteit is voor meer dan een derde van de bevroegde meisjes (36%), terwijl bij jongens dit soort antwoorden nauwelijks voorkwam (9%) en dan enkel bij ASO of TSO-jongens. Bij de meisjes zien we dat het vooral de BSO-meisjes zijn (71%) die dit soort samenzijn benadrukken, gevolgd door TSO (60%) en ASO nog slechts 30%.

- Meisjes en winkelen

Op drie jongens na zijn het uitsluitend meisjes (30%) die winkelen als een vrijetijdsbesteding zien. De TSO-meisjes leiden aan kop met 40%, gevolgd door ASO (30%) en BSO (14%). Hiervoor hebben we niet onmiddellijk een verklaring, maar gezien de ondervertegenwoordiging van TSO- en BSO-meisjes, kan deze rangordening vertekend zijn.

- Jongeren en muziek luisteren

Bij deze laatste activiteit wat geslachtsverschillen betreft, is de kloof tussen jongens en meisjes minder klein. Bij de jongens werd muziek luisteren in 18% van de gevallen vermeld, bij de meisjes in 30%. De BSO-meisjes hebben het overwicht (43%), in de andere deelgroepen gaat het steeds om minder dan één derde van de bevroegden.

5. Resultaten met verschillen naar onderwijstype

ASO-top-11	TSO-top-11	BSO-top-11
Jeugdvereniging	Sport	Rondhangen
Internet	Jeugdvereniging	Sport
Sport	Internet	Jeugdvereniging
TV	Rondhangen	Uitgaan
Uitgaan	Uitgaan	Skaten
Muziek luisteren	Vrienden	PC-spelletjes
Rondhangen	Skaten	Muziek luisteren
Vrienden	TV	Vrienden
Muziek spelen	PC-spelletjes	Jongeren Open Aanbod
Winkelen	Muziek luisteren	Internet
PC-spelletjes	Winkelen - Muziek spelen	Drugs

Tabel 3: vrijetijdsactiviteiten naar onderwijstype

Deze tabel geeft een overzicht van de rangorde waarin de verschillende activiteiten bij de jongeren van de drie verschillende onderwijstypen voorkwamen. Wanneer activiteiten in hetzelfde kader staan, betekent dit dat ze even vaak voorkwamen. Belangrijk om bij deze tabel in het achterhoofd te houden, is dat het gaat om een rangordening en niet om absolute aantallen noch percentages. Zo staat bijvoorbeeld 'vrienden' zowel bij het BSO als bij het ASO op de achtste plaats, hoewel de respectievelijke percentages van het aandeel jongeren dat deze activiteit op hun fiche hebben vermeld 19% (BSO) en 23% (ASO) bedragen.

Uit deze 'rangordening-tabel' komen meerdere grote verschillen naar onderwijstype naar voren. Een aantal activiteiten zie je bijvoorbeeld in dalende of stijgende lijn van ASO naar BSO gaan. Zo gaan jeugdvereniging en internet, de nummers 1 en 2 bij het ASO, in dalende lijn, net zoals TV en muziek spelen (de nummers 4 en 6), die zelfs volledig uit de top 11 bij het BSO verdwijnen. In omgekeerde richting zien we rondhangen, skaten en computerspelletjes (de nummers 1, 5 en 6 van het BSO) sterk stijgen, skaten komt zelfs niet meer voor in de ASO-lijst. Wanneer we op zoek gaan naar specifieke vrijetijdsactiviteiten voor een bepaald onderwijstype, dan komen er enkel in de BSO-lijst activiteiten aan het licht die in geen enkele ander kolom terug te vinden zijn. Het gaat hier om deelname aan het open aanbod voor jongeren (tienerwerking, SWAP of speelpleinen) en (recreatief) druggebruik. Deze activiteiten bengelen echter ook in de BSO-lijst onderaan, dus het gaat hier nog slechts om kleine aantallen jongeren.

We mogen dus concluderen dat niet zozeer de activiteiten zelf per onderwijstype sterk verschillen, maar wel, en zelfs zeer sterk, de mate waarin ze voorkomen bij elk type. Hierbij merken we dat TSO-jongeren zo een beetje alle kanten uitkunnen en in hun verschillende vrijetijdsaangelegenheden in contact zullen komen met jongeren uit alle mogelijke onderwijsrichtingen. Wanneer we nu de top 2 van elk type naast elkaar plaatsen, zien we echter ook dat in de twee belangrijkste groepen voor elk onderwijstype, de ASO-jongeren en de BSO-jongeren elkaar niet zullen vinden:

ASO	TSO	BSO
Jeugdvereniging	Sport	Rondhangen
Internet	Jeugdvereniging	Sport

Het zal dus afhangen van hun verdere vrijetijdsinvulling of deze jongeren (uit ASO en BSO) nog met elkaar in contact zullen komen, eens ze door het onderwijssysteem in letterlijk van elkaar gescheiden ruimten het meeste van hun jonge tijd doorbrengen.

6. Andere verbanden?

Na de terugkoppeling van deze resultaten op de provinciale jeugdraad, kwamen er nog vragen naar andere mogelijke verbanden tussen bepaalde vrijetijdsactiviteiten (bijvoorbeeld internet – televisie). Als er al een verband was, was dit meestal zeer klein en kan men nog niet achterhalen wat oorzaak is van wat. Men kan via dit onderzoek niet

nagaan of door de komst van internet jongeren minder TV kijken bijvoorbeeld. Hiervoor moeten resultaten uit longitudinaal onderzoek vergeleken worden.

Daarnaast vroeg de jeugdraad ook naar hoe het zat met de interne groepshomogeniteit wat betreft onderwijstype. Bij een nadere analyse van welke verschillende onderwijstypen binnen één groep terug te vinden zijn, is inderdaad gebleken dat de homogeniteit in de meeste groepen groot is (enkel jongeren van ASO bijvoorbeeld, met hier en daar uitzonderlijk iemand uit het TSO of BSO er bij). Zowel bij de jongeren in de verenigingen als in andere groepen was dit zo. De meeste heterogeniteit werd nog teruggevonden binnen de skatersgroepen. Zoals eerder beschreven was skaten niet gebonden aan onderwijstype, maar is er hier meestal wel sprake van jongensgroepen. Op dat vlak van geslacht is er dus wel weer sprake van homogeniteit.

IV. Beschrijvende onderzoeksresultaten (groepsverslagen)

1. Indeling en eigenschappen van de jongerengroepen

Bij de start van dit onderzoek gingen we uit van twee soorten jongeren die we wilden betrekken in het vindplaatsonderzoek: de georganiseerde jeugd (die zich aansluit bij jongerengroepen zoals jeugdbewegingen) en de zogenaamde (en door sommigen verworpen term) 'ongeorganiseerde jeugd' (die dan weer zou terug te vinden zijn in spontane groepjes ten velde). Voor deze twee soorten jongeren hadden we twee verschillende aanpakken nodig (zie methodologie: vindplaatsonderzoek). Doorheen het vindplaats-onderzoek werd echter duidelijk dat niet alle groepen 'georganiseerde jeugd' gelijkaardig waren. Wanneer we de georganiseerde jongerengroepen van 14- en 15-jarigen wilden aanspreken, hadden we tijdens een eerste inventarisatie gedacht aan vijf mogelijke groepen: jeugdbewegingen, jeugdhuizen, speelpleinen, jeugdmuziekateliers en plusserswerking. Deze inventarisatie bleek later onvolledig, er waren ook nog de sportclubs en toneelgroepen waarin jongeren georganiseerd zijn, maar bleek ook alle mogelijke georganiseerde groepen over dezelfde kam te scheren. Dat dit niet zo vanzelfsprekend is, werd duidelijk na het bezoek aan een eerste groep in een jeugdhuis, waarbij op het eerste zicht al duidelijk was dat de spelmethodiek in die omgeving niet adequaat was. Het ging immers niet om één groep, maar de jongeren zaten verspreid in kleine groepjes met hun eigen gesprekken en bezigheden. Dit gegeven leidde ons ertoe

over te gaan tot een andere indeling: in plaats van te werken met een tweedeling tussen 'georganiseerde jeugd' en 'onorganiseerde jeugd' kwamen we tot een driedeling met de volgende kenmerken:

JONGEREN IN EEN JEUGDVERENIGING	DEELNEMERS AAN EEN OPEN AANBOD	SPONTANE GROEPEN
Vroeger: georganiseerde jeugd	Vroeger: georganiseerde jeugd	Vroeger: ongeorganiseerde jeugd
Jeugdbeweging (Chiro, KLJ), toneelgroep, de plussers, jeugdmuziekatelier,...	Deelnemersgroepen aan de speelpleinen, tienerwerking, SWAP, jeugdhuis, ...	Vriendengroepen die elkaar kennen van op school, van in de buurt, ...
Vind je minstens 1 maal per maand (meestal wekelijks) op vaste tijdstippen terug, allen participierend aan dezelfde soort activiteit	Vind je terug wanneer het aanbod er is. Soms is dat vooral tijdens de schoolvakanties (SWAP), soms net na schooltijd (jeugdhuis).	Vind je terug op bepaalde plaatsen in de publieke ruimte: park, skateramp, sporthal, pleintje, ... Dit kan regelmatig verschuiven.
De jongeren worden beschouwd als lid van de groep en worden op de meerderheid van de samenkomsten verwacht.	De jongeren worden eerder beschouwd als cliënten of consumenten van het aanbod, ze komen en gaan wanneer ze maar willen.	Elke groep heeft haar eigen regels. Soms worden ze beschouwd als overlast, waartegen preventief te werk moet worden gegaan.
De jongeren kennen elkaar (heel) goed.	De jongeren kennen elkaar soms helemaal niet.	De jongeren kennen elkaar (heel) goed.

Er zijn jongeren die in alle drie de soorten groepen verweven zijn. De kans dat ze bevraagd zijn in dit onderzoek is dan heel groot. In sommige gemeenten gebeurde het ook dat bepaalde jongeren meermaals opdoken. Er werd dan wel gezorgd dat slechts één fiche van hen bij de verwerking werd opgenomen.

Er zijn echter ook jongeren die in geen van de drie soorten groepen zitten. Dit kan dan twee dingen betekenen: ofwel zorgen zij voor hun eigen vrijetijdsbesteding en blijven zij vooral binnenshuis met hun vrienden, kennissen en/of familieleden. Ofwel gaat het hier werkelijk om de geïsoleerde en/of geïndividualiseerde jongere, die misschien enerzijds de zin of behoefte niet heeft om met (veel) leeftijdsgenoten in contact te komen of anderzijds de kansen niet krijgt en bijgevolg in een maatschappelijk kwetsbare positie vertoeft. Uit de statistische analyse bleek reeds dat in het algemeen TSO-jongeren en

nog meer BSO-jongeren ondervertegenwoordigd waren en dan vooral de meisjes binnen deze groepen. Tijdens de eerste terugkoppelingsronde in twee verschillende jeugdtraden werd deze vaststelling teruggespeeld naar jeugdwerkers en hen gevraagd wat hiervan de oorzaken zouden kunnen zijn. Volgens hen zitten meisjes meer binnen, ofwel met hun vriendinnen op iemands kamer, ofwel aan het meehelpen in het huishouden. Dit laatste zie je vooral bij migrantenmeisjes (waarvan de meerderheid in TSO of BSO zit), waar het in het algemeen gesproken nog meer de traditie is om de moeder te helpen en mee voor de jongere broertjes of zusjes te zorgen. Eén jeugdwerkster voerde aan dat meisjes in het algemeen meer minderwaardigheidsgevoelens hebben en zich daarom ook minder snel naar buiten toe zullen begeven.

2. Leeftijd en groepsvorming

Voor tieners van 14 en 15 jaar zijn de vriendengroepen en leeftijdsgenoten (de zogenaamde 'peer-group') hun belangrijkste referentiekader. Het is met hen dat ze het meeste van hun vrije tijd willen doorbrengen en het zijn die vriendschappen die het belangrijkste zijn. Zo vermelden vele jongeren dat ze heel blij zijn met een vriendengroep bijvoorbeeld in de jeugdbeweging, wanneer het met de klasgenoten op school minder goed klikt ("Op school zitten niet altijd uw type van vrienden"). Toch zijn het niet zo maar eender welke leeftijdsgenoten die als vriendengroep en referentiekader kunnen dienen. Verschillende bevraagde jongeren maakten meestal duidelijk dat er wel verschillende soorten jongeren zijn. Zo worden o.a. genoemd: de 'wanna-be's' en de 'echten (of de gewonen)'. Het verschil tussen hen was vooral het verschil tussen (opgedrongen) misbruik en (occasioneel) gebruik van stimulerende middelen als alcohol of soft drugs. Dan zijn er ook nog de 'strukke' (dit zijn struiken, planten, ...), die nonchalante kapsels en brede broeken dragen. De groep waar hier naar verwezen wordt, noemde zichzelf dan weer eerder 'de alternatieveren' en de andere groep 'degenen die eerder naar commerciële muziek luisteren en zo'. De jongeren maken dus zelf een onderscheid tussen de verschillende jongerengroepen en baseren zich voor dit onderscheid vooral op kledij- en kapselkeuze en muziekvoorkeur. Het zijn dus de uitingen van een bepaalde jeugdcultuur die differentiërend werken in de perceptie van de jongeren zelf. Eén van de bevraagde meisjes voegde hier ook nog aan toe 'dat deze

verschillen net naar boven komen tussen de 12 en de 14 jaar en vanaf dan haken jongeren die zich in een bepaalde groep niet meer thuis voelen af'.

Doorheen de verschillende groeps gesprekken werd duidelijk dat er voor jongeren drie soorten redenen zijn om uit een groep te stappen: inhoudelijke redenen, groepsredenen of externe redenen. De externe factoren zijn het makkelijkst te duiden en zijn ook niet specifiek gebonden aan bepaalde factoren zoals leeftijd, geslacht e.d. Het zijn gewoon factoren die maken dat je de groep niet meer kan combineren met je andere bezigheden. Voorbeelden hiervan waren jongeren die met een aantal sporten stopten omdat ze te veel schoolwerk begonnen te krijgen of omdat een aantal andere activiteiten van tijdstip veranderden of bijkwamen, zodat er bepaalde dingen op hetzelfde moment vielen. Maar dit soort redenen zijn eerder praktische aangelegenheden en werden veel minder gehoord dan de andere argumenten. Een inhoudelijke reden die zeer veelvuldig voorkwam om met een bepaalde groep te stoppen, was dat 'ze het beu waren'. Vooral de sporttrainingen word je nogal snel beu, want dat is altijd hetzelfde. De activiteiten worden te saai. De jongeren beseften zelf dat ze hiermee als kind minder problemen mee hadden, maar wisten verder niet waaraan dit kon liggen. Misschien is het wel eigen aan die leeftijd dat je alles nogal snel saai begint te vinden of beu bent. Een andere inhoudelijke reden die werd aangehaald, was het feit dat je voor sommige groepen dingen moest voorbereiden en oefenen (bijvoorbeeld muziekschool) en dat ze deze inspanning niet meer wilden leveren in hun vrije tijd. Ten derde zijn er dan de groepsredenen om uit een groep te stappen. Vele voorbeelden die de jongeren vertelden, passen in dit soort argumentatie: 'jezelf niet thuis voelen in de groep', 'problemen hebben met de leid(st)er of train(st)er', 'jezelf te veel moeten aanpassen, omdat het 'ander volk' is die de groep domineert', 'de groep is hypocriet of oppervlakkig', ... Enerzijds lijkt het dus enorm belangrijk te zijn dat je je met de meerderheid van de groep kunt identificeren, dat je niet als 'vreemde eend' tussen al dat 'ander volk' voelt. Anderzijds heeft een aantal jongeren soms ook problemen met de structuur van een groep, het gezag dat geldt en dient gerespecteerd te worden van de leiding of train(st)ers, andere mensen die zeggen wat je wel of niet hoeft te doen, ...

Niet enkel worden deze redenen aangehaald om uit een groep te stappen, elk van deze redenen, maar vooral de derde groep redenen (die te maken hadden met groeps sfeer en groepsstructuur) werden ook gebruikt om op voorhand al te verantwoorden waarom ze niet bij een bepaalde groep zouden willen gaan. Op deze manier worden en werden natuurlijk vooronderstellingen en misvattingen over 'andere' groepen in leven geroepen

en aangewakkerd en wordt het onderscheiden zijn en blijven van de verschillende groepen bewerkstelligd.

3. Groepsvorming en de nieuwe communicatietechnologie

Het valt niet te ontkennen dat internet en gsm's een belangrijke plaats innemen binnen de communicatie en vrijetijdsbesteding van jongeren. Vooral internet spant de kroon: in alle groepen zit meer dan de helft van de jongeren regelmatig op internet, in sommige groepen zelfs iedereen dagelijks. Enkelingen spreken van een gemiddelde van vier à vijf uur per dag. Duidelijk het meest populair is MSN Messenger, een zeer gebruiksvriendelijk programma waarmee je met je vrienden kunt chatten. Op deze manier kunnen de jongeren ook thuis in contact blijven met vrienden van school of ook contact onderhouden met vrienden die wat verder wonen. De nieuwste evolutie is dat je er ook mee kunt telefoneren eens je een microfoon thuis op je computer hebt aangesloten, maar dit was nog niet zo gebruikelijk.

Over het chatten met onbekenden zijn de meningen meer verschillend. Een deel van de jongeren houdt zich er gewoon niet mee bezig. Een ander deel heeft het vroeger wel geprobeerd, maar het viel erg tegen. Vooral veel meisjes maken melding van een overvloed aan 'geile bokken' op het internet die meteen informeren naar hun uiterlijk en hun 'burgerlijke stand'. En dan is er nog het deel jongeren dat zich er wel regelmatig mee bezighoudt, omdat dit net het spannendste is of om 'te pesten' (dit zijn dan vermoedelijk de jongens die maken dat de tweede groep meisjes afhaken). Enkele jongeren vertelden wel dat ze op die manier al vrienden hadden gemaakt die ze ondertussen reeds ontmoet hadden of van plan waren te ontmoeten. Eén jongen had op die manier een internationale vriendengroep van alle leeftijden en nationaliteiten.

Maar ook mailen is erg in trek. Dit is vooral een goeie manier om contacten te onderhouden met mensen die je niet meer zo vaak ziet. Een aantal jongeren meldde dat, waar vroeger thuisadressen werden uitgewisseld (op kampen, vakanties, ...), nu jongeren hun emailadressen uitwisselen. Op deze manier kan je contact onderhouden met vrienden die je anders niet meer zou terugzien. Ook kan je contacten verder uitbouwen. Een meisje vertelde dat ze op die manier heel goed bevriend was geworden met een jongen die ze eigenlijk enkel maar kende van op een fuif.

Naast chatten en mailen zitten de meeste jongeren natuurlijk ook vaak gewoon wat te surfen. Vooral de gratis sms-sites zijn interessant, maar ook sites waar je spelletjes kan spelen tegen anderen (onbekenden) of humoristische sites. Maar dit surfen is niet bij

iedereen even populair, voor sommigen betekent internet vooral met de eigen vrienden chatten en niet meer.

In de meeste groepen had de helft van de jongeren een gsm. Het belangrijkste wat je volgens hen met een gsm kunt doen is niet bellen, maar sms-en. Telefoneren met een gsm is immers veel te duur. Lange telefoongesprekken dienen vooral te gebeuren met het vast toestel van de ouders. Helaas ontdekken die soms tot welke kosmische bedragen dit op de telefoonrekening kan leiden en dan is het meestal een tijdje afgelopen met het langdurig bellen. Vooral meisjes berichten hierover. Ook zijn het eerder de meisjes die melding maken van sms-verslaving. Enkele meisjes halen pieken van 20 sms-jes per dag, maar dit waren eerder uitzonderingen. Toch staat sms-en vrij regelmatig op het lijstje vrijetijdsbesteding (rond de 10%) van de jongeren. Wat is er dan zo leuk aan? Je kan voortdurend contact houden met je vrienden, ook degenen die verder weg wonen of elders op school zitten. Het is ook veel goedkoper dan bellen én het kan ook geluidloos. Dit laatste heeft als voordeel dat je zelfs tijdens de les berichtjes de wereld kan insturen, ook al is dit verboden natuurlijk. Vroeger waren gsm's ook verboden tijdens de speeltijd, maar aangezien dit niet vol te houden was, hebben vele scholen er zich ondertussen bij neergelegd. Er is echter nog altijd een deel jongeren zonder gsm. Deze jongeren zijn niet zozeer 'te arm' of 'te zielig' of andere zinloze argumentatie: ze hebben geen gsm, omdat ze het niet nodig hebben en ze zijn er nog trots op ook. Zij zijn de 'echte sociale mensen', die liever omgaan met de vrienden die op dat moment aanwezig zijn. Ze behouden hun vrienden wel zonder hen voortdurend te hoeven bellen of sms-en, wat trouwens schandalig veel geld kost. Ze missen het ding dus niet. Als vrienden echt iets met hen willen afspreken, bellen ze wel gewoon naar het vast toestel thuis.

V. Besluit

Bij deze verwerking van de resultaten van het vindplaatsonderzoek zijn verschillende verbanden en lijnen teruggevonden. Zowel de statistische als de beschrijvende resultaten brachten interessante elementen aan het licht. Toch houden we in ons achterhoofd dat al deze gegevens gebaseerd zijn op 169 jongeren tussen 13 en 16 jaar. Om meer zekerheid te verkrijgen en om een aantal vaststellingen te kunnen verklaren, gaan we in het volgende hoofdstuk op zoek naar vergelijkbaar onderzoek en verdere literatuur, zodat we tot gefundeerde conclusies en aanbevelingen kunnen komen.

Hoofdstuk 4: Conclusies en aanbevelingen

I. Inleiding

In dit hoofdstuk willen we enerzijds vanuit de praktijkgegevens die het vorig hoofdstuk ons bood en anderzijds vanuit (vooral werkveld- en onderzoeks)literatuur komen tot geïntegreerde conclusies en daaruit afgeleide aanbevelingen. We bespreken eerst op meer diepgaande wijze een aantal conclusies waarbij soms uitvoerig verwezen wordt naar parallele bevindingen in ander jeugdonderzoek. Vervolgens zetten we bondig een paar meer concrete aanbevelingen op een rijtje die volgens ons hieruit afgeleid kunnen worden.

II. Conclusies

1. De jongere als consument?

Vanuit het onderzoek zelf kwamen we tot de vaststelling dat het opdelen van jongeren in georganiseerde en ongeorganiseerde jeugd gedateerd was. Ook zijn er in het verleden vanuit de praktijk opwerpingen geweest dat deze tweedeling absoluut niet wenselijk was, alsof ongeorganiseerd zijn op zich negatief is en deze jongeren als loslopend wild beschouwd moesten worden. Vanuit dit onderzoek pleiten we voor een driedeling, waarbij de grenzen tussen de jongerengroepen veel minder sluitend zijn: de spontane groepen (die vroeger 'ongeorganiseerd' zouden genoemd worden, maar waarvoor wij hier radicaal kiezen voor een positieve benaming), de ledengroepen van een jeugdvereniging en de deelnemersgroepen aan een open aanbod. Op deze laatste soort gaan we even dieper in. Zoals gezegd (zie hoofdstuk. 3) bestaan deze groepen uit jongeren die naar speelpleinen, gemeentelijke tienerwerkings (bijvoorbeeld SWAP), jeugdhuizen en dergelijke komen op de momenten dat het aanbod open staat (woensdagnamiddag, schoolvakanties, de uren na schooltijd of in het weekend). Meestal mogen de jongeren, of toch de 14/15-jarigen, komen en gaan wanneer ze willen. De structuur is minder strak dan in jongerenverenigingen met lidmaatschap, maar toch zijn

de organisatoren van dit aanbod min of meer pedagogisch opgeleid en / of begeleid. De jongeren worden eerder beschouwd als cliënten of consumenten van het aanbod.

Dit consumentisme moet niet als een negatieve ontwikkeling gezien worden. Ten eerste is het een algemene tendens in onze samenleving, denk maar aan alle mogelijke vormen van dienstverlening binnen ons huidig sociale zekerheidssysteem. Bovendien zijn jongeren altijd al gevoeliger geweest voor nieuwe maatschappelijke ontwikkelingen, bij gebrek aan een referentiekader van 'hoe het vroeger was'.

Ten tweede kunnen jongeren zich wel als consument gedragen, door de organisatoren van dit open aanbod worden zij eerder gezien als deelnemers aan (pedagogische) activiteiten. Volgens ons kan net dit open aanbod jongeren vanuit de verschillende opleidingen en sociale klassen bij elkaar brengen in een ongedwongen kader, op voorwaarde dat er voldoende actief geworven wordt naar alle doelgroepen. In een interview door Krax, wijst ook Eric Castermans (Krax nr. 1, 2000) er op dat er 'een onderscheid gemaakt moet worden tussen jongeren die de keuze maken om niet aan te sluiten bij het jeugdwerk en jongeren die niet de mogelijkheid hebben om te kiezen. Deze laatsten worden dan omschreven als maatschappelijk kwetsbaar, een proces dat reeds begint op jonge leeftijd.' Het is deze groep die iets meer nodig kan hebben dan een artikeltje in het gemeenteblad om de stap te zetten naar dit soort activiteiten, maar dit vraagt natuurlijk extra investeringen op verschillende vlakken.

Uit recent onderzoek (Goedseels, e.a., 2000) blijkt dat wat betreft de jongeren in verenigingen, de ledenaantallen nog steeds zeer hoog liggen. 64,3% van de onderzochte jongeren participeert aan het verenigingsleven en een kwart zit in twee of meer verenigingen. Van alle verenigingen scoort de sportclub het hoogst (43,2%). Ongeveer een vijfde van de jongeren in Vlaanderen is lid van een jeugdbeweging of –vereniging. Dat dit cijfer veel lager ligt dan het percentage in ons onderzoek, hebben we eerder al verklaard door het feit dat we de helft van de jongeren zijn gaan opzoeken in hun jeugdvereniging. Een vijfde van de jongeren zal waarschijnlijk wel meer aansluiten bij de realiteit van jongeren.

2. Internet: eerder conserveringsmiddel dan bindmiddel

In ons onderzoek wezen de statistische resultaten er op dat internet ongeveer voor alle jongeren een belangrijke vrijetijdsbesteding is, echter in mindere mate voor BSO-jongens. Ook in andere onderzoeken naar tieners en hun vrije tijd nemen internet en

computeren op een prominente plaats in (Goedseels, e.a., 2000, Kaesemans, 2001). Men spreekt in dit verband wel eens van de 'mediatisering' van de vrije tijd. Steeds meer en meer zijn technisch geavanceerde media als film, televisie, video en computer een indringende rol gaan spelen in de invulling van de vrijetijdsbesteding. Toch betekent dit niet dat internet, als één van de hoofdactiviteiten, groepsvorming van jongeren in sé bevordert. Jongeren wezen er op dat internet (vooral mailen en chatten) als handig hulpmiddel diende om contacten te onderhouden met kennissen en vrienden op grotere afstand. Zelden vertelden ze echter over nieuwe vriendengroepen die op die manier ontstonden en waar ze op konden terugvallen. Wel werden soms eerder oppervlakkige relaties (kennissen) uitgediept wanneer er een meer intensieve mailwisseling op gang kwam. Zo konden mensen die ze anders toch nooit meer gingen terugzien, nu echte vrienden worden. Dit wijst er op dat in het licht van groepsvorming internet eerder een conserveringsfunctie heeft in plaats van een bindfunctie. Hieraan moet echter niet minder belang gehecht worden aangezien naast groepsvorming ook groepsbehoud noodzakelijk is voor jongeren om zich door een sociaal netwerk omgeven te voelen. We vinden hiervoor immers ook aanwijzingen in het Krax-artikel 'Met stip genoteerd: vriendschap' (Verschelden, 2001), waarbij gewezen wordt op de verschillende functies die vrienden-in-de-buurt enerzijds en 'buitenstaanders-vrienden' anderzijds kunnen vervullen. Verder in het artikel wordt gepleit voor het werken aan ruimte om vriendschappen mogelijk te maken en het creëren van voorwaarden waaronder vriendschappen als waardevol beleefd kunnen worden. Uit het belang dat jongeren aan internet (en vooral aan mailen en chatten) hechten, mogen we concluderen dat internet een dergelijke (vitruële) ruimte voor hen kan zijn.

3. Identiteit en de zoektocht ernaar: dominante component in groepsvorming

Blijkbaar is het voor jongeren erg belangrijk dat zij zich binnen de groep waarin zij zich begeven kunnen identificeren met elkaar, vooral wat betreft kledij, kapsel en muziekvoorkeur. Ook blijkt dat ongeveer binnen elke bevroegde groep de homogeniteit in opleiding enorm groot is (van de 19 groepen zijn er 10 groepen waarin zowel ASO als BSO in voorkomen; binnen deze 10 echter zijn er zes groepen waar slechts 1 BSO-jongere aanwezig was. Dus binnen de 19 groepen zijn er slechts vier groepen waar meer dan 1 BSO-jongere samen zit met ASO-jongeren). Waarschijnlijk spelen bij deze twee vaststellingen achterliggende waarden en normen van jongeren mee zonder dat zij

dit zelf beseffen. In het eerste hoofdstuk beschreven we reeds dat met betrekking tot vriendengroepen er wel eens gesproken wordt van 'soort zoekt soort': jongeren laten zich voornamelijk leiden door gemeenschappelijke interesses en opvattingen.

Sommige jongeren wezen er ook op dat het net tussen je 12 en 14 jaar is dat je voor het eerst op zoek gaat naar je eigen identiteit, waarbij je leeftijdgenoten het belangrijkste referentiekader zijn. Dit alles verklaart deels het ontstaan van subculturen vanaf die leeftijd, zoals bijvoorbeeld skatersgroepen, waarbij jongeren volledig kunnen opgaan in de groepsidentiteit en dit ook als kader gebruiken voor hun gehele doen en laten. Sommige jongens uit het BSO zullen bijvoorbeeld niet bij de jeugdbeweging gaan, omdat dit door de rest van de groep niet als 'cool' beschouwd wordt.

4. Dé jongens en dé meisjes

We hebben in ons vindplaatsonderzoek vastgesteld dat meisjes en jongens wel even vaak teruggevonden worden in jeugdverenigingen, maar echter in spontane groepjes meisjes minder of niet vertegenwoordigd zijn. Aangezien de jongeren in de verenigingen vooral jongeren uit het ASO waren, eindigde het onderzoek zelfs met een ondervertegenwoordiging van meisjes uit het TSO en nog meer uit het BSO. In de literatuur wordt deze vaststelling regelmatig bevestigd en soms ook deels verklaard. In het onderzoek 'Jongeren: gemeten en geteld' van De Witte e.a. worden wat betreft vrijetijdsbesteding en groepsvorming parallelle resultaten vastgesteld. Hieronder volgen de resultaten:

- Jongens zeggen iets vaker dan meisjes hun vrije tijd door te brengen met een groepje vrienden. Meisjes daarentegen laten zich in hun vrije tijd iets vaker vergezellen van hun lief, hun best vriend(in), hun broer, zus of andere gezinsleden.
- Jongens zeggen ook iets vaker dan meisjes hun vrije tijd buitenshuis door te brengen. Meisjes daarentegen zijn in hun vrije tijd iets vaker thuis of bij vrienden thuis. Het traditionele patroon wordt hierdoor deels bevestigd. Jongens zouden zich meer in het openbaar (en in groep) vertonen, meisjes zouden zich daarentegen meer terugtrekken op hun kamer met hun beste vriendin.
- Jongens ontmoeten hun vrienden vaker op straat, op het plein, in het park of in de sportvereniging. Ook blijkt dat meer jongens dan meisjes lid zijn van een

sport- of andere vereniging. Meisjes zien hun vrienden daarentegen vaker thuis of op school.

Een typische jongen zit dus in zijn vrije tijd buitenshuis met een groep vrienden te sporten of rond te hangen in het park of op het plein. Een typisch meisje zit eerder binnenshuis in het gezelschap van één familielid of op haar kamer met één (beste) vriendin. Verder in het boek wijzen De Witte e.a. reeds op enkele verklaringen en verbanden:

“Jongens genieten een aanzienlijk grotere bewegingsvrijheid dan meisjes. Jongens ontmoeten elkaar in de openbare ruimte. Zij verzamelen op een vaste straathoek, in een winkelcentrum of op een plein. De cultuur van de meisjes wordt eerder getypeerd als een ‘slaapkamercultuur’. Meisjes brengen hun vrije tijd meer door in het gezin en helpen aanzienlijk meer in het huishouden. Het verschil neemt wel toe naarmate de sociale en culturele kwetsbaarheid toeneemt. Jongens leggen bovendien een grotere sportiviteit aan de dag. Dit onderscheid geldt voornamelijk voor de meest kwetsbare groepen.”

Bij maatschappelijk kwetsbare jongeren zouden de verschillen tussen jongens en meisjes dus groter zijn. Toch zijn er ook algemene geslachtsverschillen, zoals de grotere bewegingsvrijheid die jongens meestal genieten en de invulling van de vrijetijdsbesteding. In ons vindplaatsonderzoek (zie hoofdstuk 3) vonden we reeds dat de top-7 bij jongens en meisjes er helemaal anders uitzag. Het meeste van deze vaststellingen wordt in het onderzoek van De Witte bevestigd. Meer jongens dan meisjes houden zich in hun vrije tijd bezig met computeren, sporten en naar sportwedstrijden gaan. Meisjes daarentegen lezen vaker een boek, brengen regelmatig een bezoek aan een vriend, oefenen vaker een hobby uit, gaan meer naar de cinema of theater, luisteren meer naar muziek en last but not least gaan veel vaker uit winkelen. Over het algemeen zijn meer jongens dan meisjes lid van een vereniging. Jongens zijn beter vertegenwoordigd in de sportvereniging, meer meisjes zijn daarentegen vaker lid van een culturele vereniging. Elchardus (1999) bevestigt dit laatste en zegt dat meisjes veel meer participeren in zowel sociale verenigingen als sociale activiteiten dan jongens, maar dat jongens meer deelnemen aan sportverenigingen en sportactiviteiten. Ook wijst hij er op dat in tegenstelling tot wat voorspeld werd in verband met het doorbreken van traditionele geslachtsrollen, deze verschillen nog steeds terug te vinden zijn in het denken van jongeren.

“Vanaf het midden van de jaren vijftig is het geslacht als cultureel kader onder invloed van de modernisering minder relevant geworden. De grenzen van wat vrouwen en

mannen behoren te doen om hun geslachtsidentiteit te bewaren, werden minder duidelijk. De traditionele rollen werden op verschillende manieren doorbroken. Daaruit is ook de verwachting gegroeid dat het denken en het voelen van mannen en vrouwen naar elkaar zouden toe groeien. De waarden en normen zouden bijgevolg niet meer kunnen worden afgeleid uit het geslacht.

Uit de analyse blijkt echter dat men zonder voorbehoud kan spreken van een meisjes- en een jongenscultuur. De opvattingen van meisjes en jongens zijn onderling sterk verschillend. De vrouwenemancipatie heeft dus nog zeker niet geleid tot een vervlakking van de culturele verschillen tussen de seksen. Precies de inzet van de vrouwenemancipatiebeweging zorgt voor de grootste verschillen. Jongens zijn merkelijk traditioneler in hun genderopvattingen en houden vooral veel meer vast aan het geloof dat er gebieden zijn waarop de vaardigheden, kennis en bekwaamheid van vrouwen anders zijn dan die van mannen. Meisjes hebben een striktere burgerzin dan jongens, zij zijn minder utilitair individualistisch en hechten meer belang aan authenticiteit. (...) De jongens zien de wereld meer als een strijdtoneel, waar mensen in de eerste plaats uit eigenbelang handelen. Meer meisjes zien een belangrijke rol weggelegd voor altruïsme, solidariteit en naastenliefde. Zij stellen zich zorgzamer op.” (Elchardus, 1999, p. 147-149) In het Klikson-onderzoek komt men tot dezelfde conclusie in verband met de vrijetijdsbesteding: “Meisjes kijken anders tegen vrije tijd aan dan jongens. Context, beleving, mobiliteit en interesses liggen opvallend uit elkaar. Die sterke verschillen gaan in tegen populaire mediabeelden van ‘naar elkaar toegroeiende geslachten’. De nieuwe man blijkt ook binnen de Kliksons een mythe. Klassieke rolpatronen en genderverwachtingen worden in de vrijetijdsbesteding van tieners perfect voorafgespiegeld.” (Kaesemans, 2001)

5. Jongeren uit het ASO, TSO en BSO

“Meer jongeren uit het ASO participeren aan het verenigingsleven dan jongeren uit het BSO en TSO. Jongeren uit het ASO zijn vaker lid van een sport- of culturele vereniging dan jongeren uit het BSO. Jongeren uit het TSO nemen hier een tussenpositie in. Met betrekking tot de jeugdbeweging is er praktisch geen verschil tussen het ASO en het TSO. Vooral het lidmaatschap bij culturele organisaties en hobbyverenigingen is voor eerstgenoemden bijzonder laag.” (Goedseels, e.a., 2000, p. 169 – 170)

“Er treedt wel een groot verschil in participatie op indien men de jongeren opsplitst naar onderwijsvorm. Leerlingen uit het technisch en het beroepsonderwijs participeren duidelijk minder in het verenigingsleven dan jongeren uit het algemeen secundair onderwijs. BSO en TSO-jongeren vinden minder gemakkelijk hun weg naar vrijetijdsverenigingen, sociale organisaties en zelfs jeugdverenigingen.” (Elchardus, 1999,p. 54)

Deze twee citaten bevestigen de resultaten uit ons onderzoek. ‘Zelfs jeugdverenigingen’ schrijft Elchardus. Er is hier duidelijk meer aan de hand. Toen wij jongeren vroegen waarom ze niet participeerden aan het jeugdwerk, antwoordden zij meestal dat zij zich niet konden identificeren met ‘die’ jongeren, vooral verwijzend naar kapsel, kledij en muziekvoorkeuren. Elchardus meent echter dat het de gevolgde onderwijsvorm is, die de opvattingen en houdingen van jongeren beïnvloedt:

“De overgrote meerderheid van de bevroegde jongeren (*in zijn onderzoek bevroeg Elchardus laatstejaars secundair onderwijs, nvda*) zit immers al veertien jaar of langer op de schoolbanken en werd binnen het onderwijssysteem al dikwijls beoordeeld. Ons onderwijssysteem is duidelijk hiërarchisch opgedeeld. Zij wijst op sociaal-economische ongelijkheid. De kans om in de verschillende onderwijsvormen te belanden is trouwens zeer ongelijk over de sociale klassen verdeeld. Kinderen van hoogopgeleide ouders hebben zowat drie keer meer kans hun secundair onderwijs te beëindigen in het ASO dan kinderen van laagopgeleide ouders. Die laatste groep heeft meer dan vijf keer meer kans dan de eerste om te eindigen in het BSO. De onderwijsvorm is in onze samenleving waarschijnlijk het belangrijkste mechanisme waarlangs de sociale klasse van oorsprong wordt vertaald in de sociaal-economische positie van de kinderen. Het is daarom evident de onderwijsvorm van de jongeren te beschouwen als een belangrijke indicator van de klassenpositie en na te gaan hoe de gevolgde onderwijsvorm de opvattingen en houdingen beïnvloedt.” (Elchardus, 1999, p.173)

“De opdeling naar onderwijsvormen werkt binnen ons onderwijssysteem als een eerste verdeling van de ‘levenskansen’. Het ASO bereidt voor op hoger onderwijs, het BSO is bedoeld als afstudeerrichting. Uit de eerste onderwijsvorm komen de toekomstige middenkaders, kaders, het leidinggevend personeel en de professionele beroepen. Uit de laatste de ongeschoolde, halfgeschoolde en geschoolde arbeiders, alsook een aantal vakmensen. De onderwijsvorm houdt daarom een grote voorspellingskracht in, niet alleen met betrekking tot de toekomstige sociaal-economische status, maar

waarschijnlijk ook met betrekking tot de culturele vaardigheden en smaak. Iedereen weet in feite maar al te goed dat de onderwijsvorm een voorafbeelding is van de toekomstige sociale klassenpositie.” (Elchardus, 1999, p. 175). Of zoals Van Bouchaute (2001) kortweg zegt: “De basis van sociale ongelijkheid in onze maatschappij is verschoven van sociale klasse naar opleidingsniveau.”

“Het is duidelijk dat het ASO en het BSO cultureel twee verschillende werelden vormen. Louter op basis van de voorgelegde uitspraken kunnen we in 8 op de 10 gevallen uitmaken of een leerling in het ASO, dan wel in het BSO zit. Terwijl de invloed van de klassenachtergrond op de opvattingen en houdingen matig tot sterk is, is die van de onderwijsvorm sterk tot heel sterk.

Dit laatste kan er op wijzen dat de onderwijsvormen niet alleen een belangrijke rol spelen bij de toewijzing van de levenskansen, maar ook een grote invloed hebben op de houdingen en opvattingen, kortom de cultuur. Aan de ene kant staan de leerlingen uit het ASO, die zich in grotere mate bekwaam achten om greep te hebben op de politiek, die minder ethnocentrisch zijn, die moreel tolerant zijn, meer belang hechten aan solidariteit en minder harde, repressieve oplossingen genegen zijn. Deze leerlingen worden gesocialiseerd in een cultureel klimaat dat het meest lijkt op hetgeen men, naar de terminologie van Almond & Verba (1963) een democratische ‘burgerschapscultuur’ kan noemen. Daartegenover staan de leerlingen uit het beroepsonderwijs. Deze groep is niet alleen ethnocentrischer en conservatiever op ethisch vlak, maar heeft ook meer het gevoel dat alles zich buiten hen om afspeelt en dat ‘de anderen’ worden beoordeeld.” (Elchardus, 1999, p. 184 – 185).

Deze verschillende culturen binnen de verschillende onderwijstypes hebben ook hun afspiegeling op het terrein van de vrije tijd. Zowel de plaats als de invulling van de vrije tijd is verschillend naargelang de onderwijsvorm.

“Het vrijetijdspatroon van jongeren uit een begunstigd sociaal milieu is veel gevarieerder. Meer jongeren uit het ASO zeggen in hun vrije tijd een boek te lezen, een hobby te beoefenen of aan sport te doen. Samen met jongeren uit het TSO gaan zij vaker dan jongeren uit het BSO naar een jeugdbeweging of houden zij zich bezig met computeren. Meer jongeren uit het BSO zeggen daarentegen in hun vrije tijd te gaan winkelen. Tot slot gaan jongeren van het TSO en BSO in hun vrije tijd vaker naar cafés en dancings en zeggen ze vaker dan jongeren uit het ASO wat rond te hangen op straat. Op te

merken valt dat uit ander onderzoek is gebleken dat jongeren uit het ASO minder vrije tijd zeggen te hebben dan jongeren uit het BSO en het TSO. Zij moeten na de lesuren nog heel wat tijd spenderen aan huiswerk en taken en beschikken bijgevolg over minder 'vrije tijd'." (Goedseels, e.a. 2000, p. 165-166)

De meeste van deze vaststellingen kwamen ook naar voor uit ons vindplaatsonderzoek. Het gemiddeld aantal vrijetijdsactiviteiten lag inderdaad bij BSO-jongeren lager dan bij ASO-jongeren en bij deze laatste groep stond inderdaad jeugdvereniging en internet bovenaan het lijstje. Wat betreft actief sporten kwamen we echter andere resultaten uit. Waarschijnlijk heeft dit te maken met de andere manier van bevragen. In ons onderzoek schreven de jongeren zelf de activiteiten op de lijstjes. In het onderzoek van De Witte e.a. moesten jongeren aanduiden welke activiteiten ze wel of niet (vaak) deden in hun vrije tijd. Ook wat betreft de plaats waar jongeren afspreken, merken zij een verschil naargelang onderwijstype.

"Van alle jongeren zijn het vooral de 15- en 16-jarigen die hun vrienden ontmoeten op straat, op het plein of in het park. Meer jongeren uit het ASO dan uit het BSO en TSO zeggen hun vrienden te ontmoeten in de sportvereniging, de jeugdbeweging of op school. Ze ontmoeten hun vrienden minder vaak op café, in discotheken of op fuiven. Meer jongeren uit het BSO dan uit het ASO blijken hun vrienden op straat te ontmoeten. Hier nemen jongeren uit het TSO een tussenpositie in. Naarmate het diploma van de vader en/of de moeder stijgt, daalt het percentage jongeren dat zijn vrienden ontmoet op straat, op het plein of in het park, maar stijgt het percentage jongeren dat zijn vrienden ontmoet in de sportvereniging, de jeugdbeweging of de jeugdclub." (Goedseels, 2000, p. 160)

6. Rondhangen, skaten en uitgaan: geen zinloos tijdverdrijf!

Goedseels (2000) concludeert dus dat er niet echt sprake kan zijn van een egale jeugd- of vrijetijdscultuur. Zij wijst er op dat uit heel wat recent onderzoek blijkt dat er in de vrijetijdscultuur van jongeren duidelijk sekse- en klassengebonden patronen te onderkennen zijn. Onder andere daarom menen wij dat activiteiten zoals rondhangen, skaten en uitgaan belangrijke vrijetijdsbesteding voor jongeren kan zijn. Het zijn net tijdens dit soort activiteiten dat jongeren uit verschillende opleidingsniveau's elkaar

ontmoeten. Aan de drie skatebanen van de stedelijke gemeenten bijvoorbeeld werden telkens jongeren (jongens) uit de drie onderwijstypen gevonden.

Ook uit ander (internationaal) onderzoek, namelijk 'Kids on their own' (Duitsland, Italië en Portugal) dat gebruikt werd tijdens de Bologna-conferentie 'Unprotected Time', komt naar voor dat 'hanging out' samen met vrienden zonder een volwassene in de buurt, een grote voorkeur van jongeren krijgt als vrijetijdsbesteding, ongeacht de sociale achtergrond en stijgend met de leeftijd. Onder 'hanging out' konden dan verschillende activiteiten verstaan worden, zowel uit huis als op de eigen kamer, zoals rondhangen op straat, uitgaan, muziek luisteren, tijd met vrienden doorbrengen, ...

III. Aanbevelingen

- Elke gemeente zou over een degelijk (open) tieneraanbod moeten beschikken en zou er ook over moeten waken dat alle jongeren hiervan op de hoogte zijn. Het aanbod diversifiëren zou ook geen kwaad kunnen. Er mag meer zijn dan Speelpleinen en SWAP. Dit biedt mogelijkheden voor nieuwe contacten rond een gemeenschappelijke interesse over de opleidingsgrenzen heen.
- Wanneer via een open aanbod sneller gevist kan worden uit een grotere vijver dan enkel de middenklassejongeren, kan deze weg een belangrijke opening bieden om jongeren vanuit zeer verschillende achtergronden te laten doorgroeien naar een vaster engagement. Via kadervormingsinitiatieven die onmiddellijk op dit open aanbod zouden kunnen volgen bijvoorbeeld. Immers, vrijwel alle jeugdleid(st)ers in het klassieke jeugdwerk zijn zelf middenklassejongeren (Bral, 1991) en zij dragen op hun beurt opnieuw deze cultuur uit. Jongeren met andere opvattingen en attitudes voelen al snel aan dat zij hier niet 'thuishoren'. Meer variatie in de achtergronden van jeugdwerkers zou dit voor een stuk kunnen verhelpen.
- Alle jongeren zouden regelmatig toegang moeten kunnen krijgen tot internet. Dit is vaak om financiële redenen niet het geval. Een nieuwe sociale ongelijkheid tussen de 'connected' en de 'disconnected' is onwenselijk.

- Aangezien identiteit belangrijk, maar ook anders is bij alle jongeren, zal het jeugdwerk in haar zoeken naar de 'niet-bereikte jongeren' hierop moeten inspelen. Aansluiting vinden bij de eigenheid van jongeren met verschillende sociale achtergronden is een must om niet te blijven vissen in de vijver van de steeds groeiende middenklasse.

- Een verschillende aanpak naar jongens en meisjes toe kan in sommige situaties noodzakelijk zijn. Jeugd(welzijns)werk laat zich nogal eens richten op 'de moeilijke jongens', wat mooi past binnen het gemeentelijk preventiebeleid, terwijl de meisjes evengoed moeilijkheden en minder maatschappelijke kansen hebben, echter minder zichtbaar voor de buitenwereld. Dit komt ook omdat het jeugdwerk dat zich op deze doelgroep richt, vaak wijkgericht te werk gaat. Uiteraard met de jongeren die (manifest) in de wijk te vinden zijn. Volgens ons kan het ook nuttig zijn om, in het kader van het bereiken van een gelijke jongens-meisjes verhouding (ook) via de scholen te werven in plaats van enkel in de wijk zelf. Dan nog kan het zijn dat er minder meisjes op af komen, aangezien zij niet dezelfde 'groepsbeesten' als jongens zijn. Maar ze hebben ten minste de mogelijkheid gekregen...

- Het rondhangen of pure samenzijn met vrienden en leeftijdgenoten moet positiever gewaardeerd worden. Hoe ouder jongeren worden, hoe meer zij hun tijd zonder enig 'bevoegd persoon' willen doorbrengen. In verschillende artikels wijst men op het belang van een sociaal (vrienden)netwerk als basis van welzijn, preventie, referentiekader, ...

Referenties

Bouverne – De Bie, M. (1996). Diverse wegen naar zelfstandigheid: jongens en meisjes in een veranderende samenleving. In: Allegaert, P. e.a. (red.). *Als een lekker taartje*. Leuven: Acco.

Bral, L. (1991). *Jeugd in beweging: een jeugdbewegingsonderzoek bij groepen, leiding en 15-jarigen*. Brussel: Katholieke Jeugdraad.

Coussée, F. (2001). *Wie zoekt, die vindt een jongere: vindplaatsgericht werken en aanverwanten*. *Krax*, 1, pp. 29 – 32.

Devos, A. & Redig, G. (1999). *Zoekboek jeugdwerk 1999 – 2001*. Mariakerke: Vanmelle.

De Witte, H., Hooge, J. & Walgrave, L. (Ed.) (2000). *Jongeren in Vlaanderen: gemeten en geteld*. Leuven: Universitaire Pers.

Dieleman, A.J. & van der Lans, J. (red.) (1999). *Heft in eigen handen: zelfsturing en sociale betrokkenheid bij jongeren*. Den Haag: Van Gorcum.

Elchardus, M. (1999). *Zonder maskers: een actueel portret van jongeren en hun leraren*. Gent: Globe.

Goedseels, E., Vettenburg, N. & Walgrave, L. (2000). Vrienden en vrije tijd. In: De Witte, H., Hooge, J. & Walgrave, L. (Ed.). *Jongeren in Vlaanderen: gemeten en geteld*. Leuven: Universitaire Pers.

Hazekamp, J. (1987). *Straatjongeren of jongeren op straat? Een pleidooi voor sociaal-ecologisch onderzoek*. In: du Bois-Reymond, M.; Hazekamp, J. & Matthijssen, M. (eds.). *Jeugd onderzocht*. Giordano Bruno: Amersfoort.

Jeugdwerkbeleidsplan Gooik 2002 - 2004

Jeugdwerkbeleidsplan Halle 2002 - 2004

Jeugdwerkbeleidsplan Tienen 2002 - 2004

Jeugdwerkbeleidsplan Vilvoorde 2002 – 2004

Jeugdwerkbeleidsplan Zoutleeuw 2002 - 2004

Kaesemans, L. (Ed.). (2001). *Tienerkliks: het verhaal van het Vlaamse Kliksononderzoek*. Leuven: Garant.

Van Bouchaute, B. (2001). *De kleine apartheid voorbij?* Krax, 3, p. 37 – 41.

Verschelden, G. (2001). Met stip genoteerd: vriendschap. Krax, 2, p. 11 – 14.

Wolf, H. (1997). *Straathoekwerk: een algemene inleiding*. Antwerpen: MIM.

Links

www.chiro.be - Chirojeugd Vlaanderen

www.halle.be - Website van gemeente Halle

www.ijd.be - Jongerenpastoraal in Vlaanderen en Vlaams Brabant

www.jeugdwerknet.be - De plaats op internet voor jeugdwerkers

www.jeugdwerknet.be/krax - Vakblad van het jeugdwerk

www.kaj.be - Katholieke Arbeidersjeugd Vlaanderen

www.klj.be - Katholieke Landelijke Jeugd

www.ksj.be - KSJ – KSA – VKSJ Nationaal

www.kuleuven.ac.be/kuleuven - de Katholieke Universiteit van Leuven

www.psy.kuleuven.ac.be/csp_cgp/sociale - Centrum Sociale Pedagogiek

www.speelplein.net Vlaamse Dienst Speelpleinwerk

www.tienen.be - Website van gemeente Tienen

www.unprotected-time.org - Internationaal jongerenonderzoek m.b.t. vrije tijd

www.vilvoorde.be - Website van gemeente Vilvoorde

www.vl-brabant.be - Alle informatie over de provincie Vlaams-Brabant.

www.vvksm.be - VVKSM Scouting

Colofon

Opdrachtgever: provincie Vlaams-Brabant

Opdrachthouder: Katholieke Universiteit Leuven, Centrum Sociale Pedagogiek

Promotor: professor dr. Luc Dekeyser

Onderzoekster: Veronique Verbert

Stuurgroep onderzoek: Geoffrey Heyrbaut, Koen Trappeniers, Oswald Debelder en Daniel Van Dael

Verantwoordelijk uitgever: Jos Tollet, provinciegriffier a.i., Diestsesteenweg 49 te 3010 Leuven

Meer info:

Provincie Vlaams-Brabant

Directie cultuur & onderwijs

Jeugddienst

Diestsesteenweg 52

3010 Leuven

e-mail: jeugddienst@vl-brabant.be